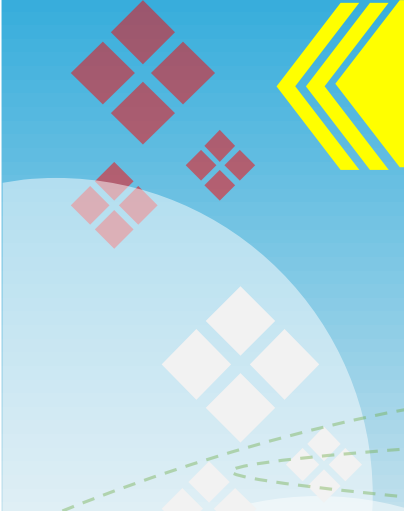

วารสารสหวิทยาการ มนุษยศาสตร์ศึกษา

Interdisciplinary Journal of Humanities
Studies

ISSN: 3057-1693(online)

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies Vol.1 No.3
(September-December 2025)

วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษา

(Interdisciplinary Journal of Humanities Studies) (IJHS)

ISSN:3057-1693(Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กันยายน – ธันวาคม 2568

วัตถุประสงค์และขอบเขต

1.วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษาเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ วารสารเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์ มุมมองฯ วารสารเน้นประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ของปรากฏการณ์ทั่วโลก อันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันในสังคมอย่างสันติและยั่งยืน โดยวารสารเป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป

วารสารเน้นการใช้องค์ความรู้หลายสาขาวิชา หลายศาสตร์หรือหลายอนุศาสตร์ มาผสมผสานใช้ในการวิเคราะห์ วิจัยและสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือมนุษย์ในด้านใดด้านหนึ่ง โดยศึกษาเกี่ยวกับสถานะของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การปรับตัวของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมต่างๆ การศึกษาเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม ภาษาศาสตร์ วรรณคดี วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ครอบครัว การเมือง โบราณคดี ประชญา ศาสนา คติชนวิทยา ดนตรี ทัศนศิลป์ นิเทศศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ ศิลปะการแสดง การท่องเที่ยวบรรณารักษศาสตร์ มานุษยวิทยาฯลฯ

2.บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2-3 ท่าน วารสารสังคมศาสตร์ไทยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคล แม้เป็นบทความในลักษณะวิพากษ์ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3.ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ นั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

4.วารสารไม่มีนโยบายเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ในทุกขั้นตอนในขณะนี้

กำหนดการเผยแพร่

วารสารได้เริ่มจัดทำและตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2568 ได้เริ่มจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจะมีการเผยแพร่ระบบออนไลน์เพียงช่องทางเดียว ตั้งแต่ พ.ศ.2568 หมายเลข ISSN: 3057-1693 (Online) โดยวารสารมีนโยบายกำหนดกระบวนการพิจารณาบทความให้เสร็จภายใน 30 วันและบรรจุบทความนั้นขึ้นสู่วารสารทันทีที่เสร็จกระบวนการพิจารณาบทความ

วารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม- เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม- กันยายน

ฉบับที่ 3 เดือนตุลาคม- ธันวาคม

เกี่ยวกับวารสาร

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความที่ได้รับการพิจารณา ลงตีพิมพ์จะต้องมีสาระที่น่าสนใจต่อสังคม หรือเป็นปัญหาที่ถกเถียงในสังคม หรือวิาทะในสังคม โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ บทความอาจเป็นมุมมองสังคมใหม่ อาจเป็นองค์ความรู้ใหม่ หรือนำเสนอองค์ความรู้เดิม ในมุมมองใหม่ และไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน รวมถึงไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

การส่งบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด และต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ จึงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร บทความที่วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่ เป็นงานเขียนวิชาการซึ่งมีการวิเคราะห์ประเด็นตามหลักวิชาการ บทความมีการสำรวจวรรณกรรมและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนและสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ บทความมีเนื้อหาเน้นหนักไปในด้านวิชาการ เสนอความคิด วิเคราะห์ใหม่ หรือเป็นการตีความ ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงที่แปลกใหม่ของสังคมมาเสนอต่อผู้อ่าน

2.) บทความวิจัย (Research Articles) เป็นบทความที่นำเสนอผลการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ และได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย บทความประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รายละเอียดผู้เขียน บทคัดย่อ และเนื้อหาซึ่งประกอบไปด้วย บทนำ วิธีการวิจัย ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ สมมติฐาน(ถ้ามี) ขอบเขตการ วิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ และบรรณานุกรม

3.) บทความปริทัศน์ (Review Articles) เป็นบทความที่เขียนจากการรวบรวมความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจในปัจจุบันเรื่องใดเรื่องหนึ่งผ่านกระบวนการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ บทความประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา วิจารณ์ สรุป และบรรณานุกรม

4.) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Reviews) เป็นบทความเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ บทความกล่าวถึงการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะสมกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน โดยผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

เจ้าของ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1 หมู่ 9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicosocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ก: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

นางสาวสุวรรณา ขจรไพศาล

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

กองบรรณาธิการ

พระศุภกิจ สุปัญญา,ดร.

ดร.นิรันดร์ เนืองวัง

ดร.พิษณุ โหระกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สภานายความแห่งประเทศไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับรอนบทความ (Peer Review)

พระครูสิริกาญจนารักษ์,ดร

พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร

พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.

ดร.สุนทร สุวรรณพร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สารบัญ

บทบรรณาธิการ.....ก	
ปัญหาสังคมไทยในมุมมองทางมนุษยศาสตร์.....	1-15
การพัฒนาความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของไทย: แนวคิด ทฤษฎี และ แนวทางปฏิบัติ.....	16-25
การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์.....	26-36
ความทรงจำร่วมกับการเมืองของความเจ็บ: บาดแผลทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทยร่วมสมัย	37-54
ภาคผนวก.....	55

บทบรรณาธิการ

วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษานี้ โดยกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณากลับกรองเพื่อตรวจสอบคุณภาพก่อนการตีพิมพ์ ให้เกิดคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ 4 บทความ ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการ คัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันคือ

น.ส.วนิดา พานทอง ในบทความ **ปัญหาสังคมไทยในมุมมองทางมนุษยศาสตร์** เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและชนชั้นยังคงเป็นโครงสร้างหลักที่ตอกย้ำความไม่เสมอภาค การศึกษาในฐานะสถาบันที่ควรลดช่องว่างกลับทำหน้าที่ผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมและความได้เปรียบของชนชั้นกลางและชนชั้นสูง นอกจากนี้ความแตกต่างระหว่างเมือง-ชนบทยังสร้างพลวัตที่ทำให้คนจำนวนมากอยู่ในสถานะ “ระหว่างสองโลก” ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของเมืองอย่างเต็มที่ และไม่อาจยึดโยงกับรากเหง้าของตนอย่างสมบูรณ์ ขณะเดียวกันกระแสบริโภคนิยมและการขยายตัวของสื่อดิจิทัลได้สร้างวิกฤตคุณค่าและอัตลักษณ์เสมือนที่เปราะบาง นำไปสู่ปัญหาสุขภาพทางใจที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ขณะที่บทบาทของศาสนาและจารีตดั้งเดิมซึ่งเคยเป็นกลไกเยียวยาถูกเปลี่ยนเป็นสินค้าในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ มนุษยศาสตร์ได้เสนอแนวทางเยียวยาที่หลากหลาย แนวทางเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาสังคมในสังคมไทยจำเป็นต้องบูรณาการมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตใจเข้าด้วยกัน โดยมีมนุษยศาสตร์เป็นศูนย์กลางในการออกแบบนโยบายและสถาบันสังคมในอนาคต

น.ส.กนกพร รุ่งไพลิน จากบทความ **การพัฒนาความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของไทย: แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางปฏิบัติ** ที่พบว่า การเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากฐานชุมชนสามารถเสริมสร้างความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความสามัคคีของคนในพื้นที่ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อชุมชนมีบทบาทเป็นผู้กำหนดเนื้อหา วิธีการ และสื่อในการเล่าเรื่องอดีตของตนเอง แต่การพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน ทั้งในมิติของนโยบายการศึกษา การตีความข้อมูลที่หลากหลาย อคติทางโครงสร้าง และทัศนคติของคนรุ่นใหม่ที่มีมองประวัติศาสตร์เป็นเรื่องห่างไกลจากชีวิตประจำวัน บทความเสนอแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายและการศึกษา ที่เน้นการบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในหลักสูตร การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์โดยชุมชน การใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยในการสื่อสารความรู้ และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ สถานศึกษา และชุมชน เพื่อให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาอัตลักษณ์ เสริมพลังพลเมือง และสร้างความยั่งยืนทางสังคมในระยะยาว

นายพรชัย ปิ่นแก้ว บทความเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์ สรุปว่า โลกาภิวัตน์ส่งผลให้เกิดการไหลเวียนของทุนวัฒนธรรม เทคโนโลยี และแนวคิดจากต่างประเทศ เข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะผ่านกลไกของสื่อดิจิทัลและอุตสาหกรรมบันเทิง ส่งผลให้วัฒนธรรมไทยต้องเผชิญกับทั้งโอกาสและความท้าทาย ในด้านหนึ่งโลกาภิวัตน์เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์อัตลักษณ์แบบใหม่ และการแสดงออกของกลุ่มเฉพาะในสังคม เช่น เยาวชน ชนิตพันธุ์ และกลุ่มความหลากหลายทางเพศ แต่อีกด้านหนึ่งก็ทำให้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมหลายประการถูกกลดทอน บทบาท หรือหลอมรวมจนสูญเสียวางทางสังคมและจิตวิญญาณ การวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ที่ลื่นไหล การผสมผสานทางวัฒนธรรม และอำนาจละมุนชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ไทยในยุคใหม่ไม่ใช่สิ่งตายตัว หากเป็นกระบวนการที่ผู้คนสามารถต่อรอง เลือกสรร และแสดงออกในบริบทที่หลากหลาย บทความเสนอว่า การจัดการทางวัฒนธรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ควรเน้นแนวทางแบบพลวัตที่ให้คุณค่ากับความหลากหลายทางอัตลักษณ์ ส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อ พัฒนานโยบายเชิงวัฒนธรรมที่สร้างสมดุลระหว่างการดำรงกับการปรับตัว ตลอดจนสร้างพื้นที่สำหรับการแสดงออกเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีส่วนร่วม เพื่อให้วัฒนธรรมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีชีวิตและยั่งยืนในสังคมโลกาภิวัตน์

น.ส.วรสุตา ประกายวรรณ ในบทความเรื่อง ความทรงจำร่วมกับการเมืองของความเจ็บปวดแผลทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทยร่วมสมัยผู้เขียนเห็นว่า สังคมไทยมีแนวโน้มเลือก “จำเพื่อเชิดชู” ในกรณี 14 ตุลาคม ขณะที่กลับ “ทำให้เจ็บ” ในกรณี 6 ตุลาคม ผ่านกลไกของรัฐ ระบบการศึกษา สื่อ และกระบวนการยุติธรรมที่ล้มเหลวในการเอาผิดผู้กระทำความรุนแรง ความเจ็บปวดกล่าวนำไปสู่วัฒนธรรมการลอยนวลพินิจ การผลิตซ้ำของความรุนแรง และการบ่อนทำลายหลักนิติรัฐและศักดิ์ศรีของรัฐธรรมาภิบาล เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาต่างประเทศ ได้แก่ แอฟริกาใต้และเยอรมนี พบว่าสังคมที่เลือกเผชิญหน้ากับอดีตผ่านความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน การเปิดเผยความจริง และการสร้างวัฒนธรรมความทรงจำ สามารถเปลี่ยนบาดแผลทางประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นฐานศีลธรรมใหม่ของรัฐได้ ในทางตรงกันข้าม สังคมไทยที่ยังคงยึดแนวทาง “ลืมเพื่อความสงบ” กำลังสะสมต้นทุนทางศีลธรรมและการเมืองในระยะยาว

(น.ส.สุวรรณา ขจรไพศาล)

บรรณาธิการวารสาร

ปัญหาสังคมไทยในมุมมองทางมนุษยศาสตร์

Thai Social Problems through the Lens of the Humanities

วนิดา พานทอง¹

Wanida Panthong

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำ อัตลักษณ์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสังคมไทยร่วมสมัย ผ่านกรอบคิดเชิงมนุษยศาสตร์ซึ่งประกอบด้วยปรัชญามนุษยนิยม แนวคิดวัฒนธรรมศึกษา และทฤษฎีอัตลักษณ์ โดยตั้งคำถามสำคัญว่า “มนุษยศาสตร์สามารถมีบทบาทในการฟื้นฟูศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสังคมไทยได้อย่างไร” วิธีการศึกษามีลักษณะบูรณาการระหว่างการวิเคราะห์เอกสารเชิงทฤษฎีกับการพิจารณากรณีศึกษาในลักษณะภาพสัณฐานชาติพันธุ์วิทยา ที่สะท้อนประสบการณ์ของกลุ่มชายขอบในเมืองและชนบท ผลการวิเคราะห์พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและชนชั้นยังคงเป็นโครงสร้างหลักที่ตอกย้ำความไม่เสมอภาค การศึกษาในฐานะสถาบันที่ควรลดช่องว่างกลับทำหน้าที่ผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมและความได้เปรียบของชนชั้นกลางและชนชั้นสูง นอกจากนี้ความแตกต่างระหว่างเมือง-ชนบทยังสร้างพลวัตที่ทำให้คนจำนวนมากอยู่ในสถานะ “ระหว่างสองโลก” ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของเมืองอย่างเต็มที่ และไม่อาจยึดโยงกับรากเหง้าของตนอย่างสมบูรณ์ ขณะเดียวกันกระแสบริโภคนิยมและการขยายตัวของสื่อดิจิทัลได้สร้างวิกฤตคุณค่าและอัตลักษณ์เสมือนที่เปราะบาง นำไปสู่ปัญหาสุขภาพทางใจที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ขณะที่บทบาทของศาสนาและจารีตดั้งเดิมซึ่งเคยเป็นกลไกเยียวยาก็ถูกเปลี่ยนเป็นสินค้าในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ มนุษยศาสตร์ได้เสนอแนวทางเยียวยาที่หลากหลายแนวทางเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาศักดิ์ศรีมนุษย์ในสังคมไทยจำเป็นต้องบูรณาการมิติทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจิตใจเข้าด้วยกัน โดยมีมนุษยศาสตร์เป็นศูนย์กลางในการออกแบบนโยบายและสถาบันสังคมในอนาคต

คำสำคัญ : ปัญหา, สังคมไทย, มนุษยศาสตร์

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: wanidapanthong286@gmail.com, Tel. 087-28454719

Abstract

This article aims to analyze the problems of inequality, identity, and human dignity in contemporary Thai society through a humanities-oriented framework that incorporates humanist philosophy, cultural studies, and identity theory. The central research question is: How can the humanities contribute to restoring human dignity in Thailand? The study applies a mixed-method approach that combines theoretical document analysis with ethnographic vignettes reflecting the lived experiences of marginalized communities in both urban and rural contexts. The findings reveal that economic and class inequality remain the structural foundation of social disparities. Education, instead of bridging such gaps, reproduces cultural and social capital that favors the middle and upper classes. Moreover, the urban-rural divide creates a dynamic in which many people live “between two worlds,” unable to fully access urban resources while also being distanced from their local roots. At the same time, consumerist values and the expansion of digital media have generated a crisis of meaning and fragile virtual identities, contributing to widespread mental health issues. Meanwhile, the traditional role of religion and customary practices as mechanisms of social healing has been commodified within the globalized market economy. Nevertheless, the humanities provide multiple pathways for healing and transformation. Artistic and literary practices create spaces for reflection, empathy, and collective understanding. These approaches highlight that addressing the crisis of human dignity in Thailand requires not only structural reform but also cultural and existential renewal.

Keywords: Problems, Thai Social, Humanities

1. บทนำ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยเผชิญความเหลื่อมล้ำทั้งด้านรายได้ การศึกษา และการเข้าถึงบริการสาธารณะ ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนความไม่เสมอภาคเชิงโครงสร้าง แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มชายขอบที่ขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ (Sen, 1999) ขณะเดียวกัน กระแสบริโภคนิยมและสื่อดิจิทัลได้สร้างค่านิยมแข่งขัน “ผู้ชนะ-ผู้แพ้” (Bauman, 2000) ทำให้ความเปราะบางทางจิตใจและความโดดเดี่ยวในครอบครัวและชุมชนทวีความชัดเจน (Nussbaum, 2010).

แม้งานศึกษาด้านเศรษฐกิจและสังคมไทยจำนวนมากได้วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำและการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียม แต่ยังคงขาดการบูรณาการมิติทางมนุษยศาสตร์ที่เน้นคุณค่า ศักดิ์ศรี และอัตลักษณ์ของปัจเจกในฐานะมนุษย์

งานนี้จึงตั้งเป้าอุดช่องว่างดังกล่าว โดยใช้กรอบทฤษฎีมนุษยนิยม (Nussbaum, 2011; Sen, 1999), วัฒนธรรมศึกษา (Hall, 1997) และทฤษฎีอัตลักษณ์ (Ricoeur, 1992; Tajfel & Turner, 1979) มาวิเคราะห์ทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์.

วัตถุประสงค์หลักของบทความคือ (1) วิเคราะห์วิกฤตศักดิ์ศรีมนุษย์ภายใต้โครงสร้างความเหลื่อมล้ำ (2) ศึกษาความเปราะบางของอัตลักษณ์ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และ (3) เสนอแนวทางมนุษยศาสตร์—ผ่านศิลปะวรรณกรรม และการเล่าเรื่องชุมชน—เพื่อสร้างพื้นที่เยียวยาและเสริมพลังปัจเจก คำถามสำคัญคือมนุษยศาสตร์สามารถเสนอวิธีคิดและเครื่องมือที่ช่วยฟื้นฟูศักดิ์ศรีมนุษย์ในสังคมไทยได้อย่างไร ขอบเขตการศึกษาเน้นช่วงปี 2000–ปัจจุบัน โดยใช้วิธีผสมผสานการวิเคราะห์เชิงเอกสารกับกรณีศึกษาชุมชนเมืองและชนบท (ethnographic vignette) เพื่อให้เห็นทั้งภาพกว้างและมิติชีวิตประจำวัน ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือการสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายและทิศทางการวิจัยใหม่ ที่ผสานมุมมองมนุษยศาสตร์เข้ากับการออกแบบสังคมไทยในอนาคต

2. กรอบแนวคิดเชิงมนุษยศาสตร์

กรอบแนวคิดเชิงมนุษยศาสตร์เป็นรากฐานในการทำความเข้าใจปัญหาสังคมไทยที่ลึกซึ้งกว่าการมองผ่านตัวเลขหรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวโดยเน้นคุณค่า ศักดิ์ศรี และความหมายของการดำรงอยู่ของมนุษย์ในฐานะปัจเจกและส่วนหนึ่งของชุมชนทั้งปรัชญามนุษยนิยม วัฒนธรรมศึกษา และทฤษฎีอัตลักษณ์ ช่วยให้เรเห็นพลวัตของอำนาจและการสร้างตัวตนในสังคมร่วมสมัยกรอบนี้จึงไม่เพียงทำหน้าที่อธิบายเชิงทฤษฎี แต่ยังเปิดพื้นที่ในการวิพากษ์และสร้างแนวทางแก้ไขเพื่อให้มนุษยศาสตร์ทำหน้าที่เชื่อมโยงการพัฒนาเข้ากับศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

2.1 ปรัชญามนุษยนิยม

ปรัชญามนุษยนิยม(Humanism) ยึดถือคุณค่าและศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคลเป็นศูนย์กลาง โดยวางรากฐานมาตั้งแต่แนวคิดของ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ที่เสนอว่ามนุษย์ทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติในฐานะ “จุดหมายในตัวเอง” (An end in itself) ไม่ใช่เพียงเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อื่น (Kant, 1785/1997). แนวคิดนี้ได้สร้างมาตรฐานเชิงจริยศาสตร์ที่ย้ำว่าศักดิ์ศรีมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่สามารถถูกลดทอนหรือแลกเปลี่ยนได้

ในศตวรรษที่ 20 แนวคิดดังกล่าวถูกต่อยอดโดยนักเศรษฐศาสตร์และนักปรัชญาสังคม เช่น อามาร์ทยา เซน (Amartya Sen) ผู้พัฒนากรอบแนวทางความสามารถ (Capability approach) โดยเสนอว่าการพัฒนาที่แท้จริงไม่ควรจำกัดเพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ต้องขยายเสรีภาพและศักยภาพของปัจเจกให้สามารถกำหนดเส้นทางชีวิตของตนเองได้ (Sen, 1999) ต่อมามาร์ธา นุสส์บอม (Martha Nussbaum) ได้ขยายแนวคิดดังกล่าวให้มิมิติทางจริยศาสตร์และนโยบาย โดยเน้นว่าศักดิ์ศรีมนุษย์คือแกนหลักของการพัฒนา และได้เสนอรายการความสามารถพื้นฐาน(Central capabilities) ที่รัฐควรรับรองเพื่อสร้างเงื่อนไขให้พลเมืองมีชีวิตที่มีคุณค่า (Nussbaum, 2011).

การประยุกต์แนวคิดมนุษยนิยมในสังคมไทยยังมีความท้าทาย เพราะงานวิจัยจำนวนมากยังเน้นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างหรือเชิงกฎหมายมากกว่าการสำรวจคุณค่าและศักดิ์ศรีในมิติปรัชญาและจริยศาสตร์ (Nipattaruj, 2023) การบูรณาการกรอบคิดมนุษยนิยมสามารถช่วยให้เรามองเห็นช่องว่างระหว่างการพัฒนาที่วัดผลเชิงปริมาณกับการพัฒนาที่เน้นคุณภาพชีวิตและความหมายของการเป็นมนุษย์ในสังคมไทย ดังนั้นการศึกษาปรัชญามนุษยนิยมจึงเป็นจุดตั้งต้นสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำและศักดิ์ศรีมนุษย์ในบทความนี้ โดยเน้นว่าความเป็นมนุษย์ไม่อาจถูกลดทอนเป็นเพียงตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ(GDP) หรือรายได้เฉลี่ย หากแต่ต้องถูกพิจารณาผ่านการยอมรับคุณค่าของปัจเจกที่มีสิทธิเลือกและสร้างเส้นทางชีวิตของตนเอง

2.2 แนวคิดวัฒนธรรมศึกษา

แนวคิดวัฒนธรรมศึกษา (Cultural studies) เกิดขึ้นในอังกฤษช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 และขยายอิทธิพลในแวดวงสังคมศาสตร์ทั่วโลก โดยมี สจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) เป็นนักทฤษฎีคนสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมมิใช่เพียงการสะสมความรู้หรือศิลปะชั้นสูง หากแต่เป็นกระบวนการผลิตความหมายที่สอดประสานกับอำนาจและอุดมการณ์ทางสังคม (Hall, 1997) ฮอลล์เสนอกรอบคิดการเข้ารหัส/ถอดรหัส (Encoding/decoding) ซึ่งอธิบายว่า ผู้ผลิตสื่อมักเข้ารหัสข้อความเชิงอุดมการณ์ไว้ในงานสื่อ ขณะที่ผู้รับสารตีความตามประสบการณ์และอัตลักษณ์ของตนเอง กระบวนการนี้ทำให้สื่อกลายเป็น “พื้นที่ต่อสู้ทางความหมาย” (Sites of struggle) ที่เปิดโอกาสให้เกิดการต่อต้านหรือการตีความใหม่

งานวัฒนธรรมศึกษายังเน้นการวิเคราะห์วัฒนธรรมปวงชน (Popular culture) เช่น เพลง ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หรือโซเชียลมีเดีย เพื่อชี้ว่าปรากฏการณ์เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องบันเทิงอย่างเดียว แต่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างทางชนชั้น (Storey, 2018) ในสังคมร่วมสมัยการเกิดขึ้นของสื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ได้ยิ่งทำให้วัฒนธรรมเป็นพื้นที่แข่งขันเชิงอัตลักษณ์มากขึ้น โดยผู้ใช้สามารถสร้างและเผยแพร่ตัวตนใหม่ได้หลากหลาย แต่ขณะเดียวกันก็อาจรู้สึก “ไร้ราก” (Rootlessness) หากขาดการยึดโยงกับคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน (Appadurai, 1996)

สำหรับบริบทไทยแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาเปิดพื้นที่ให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง วัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น ศาสนาและจารีตประเพณีกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ เช่น สมัยนิยม สื่อสังคม และวัฒนธรรมบริโภค การผสมผสานนี้ทำให้เกิดสิ่งที่นักทฤษฎีเรียกว่าอัตลักษณ์แบบผสม (Hybrid identity) (García Canclini, 1995) ซึ่งเป็นทั้งพลังสร้างสรรค์และความท้าทายต่อการอบอ้อมอัตลักษณ์เดิม การวิเคราะห์ด้วยกรอบวัฒนธรรมศึกษาจึงช่วยให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงผลข้างเคียงของโลกาภิวัตน์ แต่เป็นกระบวนการต่อรองเชิงความหมายที่กำหนดอนาคตของชุมชนและสังคมไทย

2.3 ทฤษฎีอัตลักษณ์

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) เป็นหัวใจของการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคม โดยหนึ่งในทฤษฎีสำคัญคือ แนวคิด “การเล่าเรื่องตนเอง” (Narrative identity) ของพอล ริคัวร์ (Paul Ricoeur)

ซึ่งอธิบายว่าอัตลักษณ์ของบุคคลถูกสร้างขึ้นผ่านการเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกันในรูปแบบเรื่องเล่า ทำให้บุคคลรู้สึกถึงความต่อเนื่องของตนเองแม้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง (Ricoeur, 1992)

ในเชิงจิตสังคมเอริก เอริกสัน (Erik Erikson) เสนอแนวคิดอัตลักษณ์อัตตา (Ego identity) โดยเห็นว่ามนุษย์ต้องเผชิญความขัดแย้งและวิกฤตทางพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย ซึ่งหากผ่านได้จะสร้างความมั่นคงทางอัตลักษณ์และความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง (Erikson, 1968) ขณะที่ในเชิงสังคมวิทยาองรี ทาจเฟล (Henri Tajfel) และจอห์น เทิร์นเนอร์ (John Turner) เสนอทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม (Social identity theory) อธิบายว่าปัจเจกสร้างอัตลักษณ์ผ่านการสังกัดกลุ่ม (In-group) และการเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น (Out-group) ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Tajfel & Turner, 1979)

อีกด้านหนึ่ง แนวคิดความแตกต่าง (Otherness) ของเอดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) แสดงให้เห็นว่าการสร้าง “ผู้อื่น” (The Other) มักเป็นกระบวนการเชิงอำนาจที่ทำให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งถูกกีดกันหรือถูกนิยามว่าแตกต่างจากมาตรฐานหลัก (Said, 1978) ส่วนโฮมี ภาภา (Homi Bhabha) ได้นำเสนอแนวคิดความเป็นลูกผสม (hybridity) ว่าอัตลักษณ์ของผู้ถูกทำให้เป็นชายขอบสามารถสร้างพลังสร้างสรรค์ใหม่ๆ ได้ หากได้รับพื้นที่ในการเล่าเรื่องและแสดงออกอย่างเท่าเทียม (Bhabha, 1994)

ในบริบทไทย ทฤษฎีอัตลักษณ์เหล่านี้ช่วยให้เราเข้าใจการต่อรองของกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนชายขอบ เช่น ชาวม้ง กะเหรี่ยง หรือชาวเล ที่มักถูกทำให้เป็น “ผู้อื่น” ผ่านระบบการศึกษาและสื่อ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างอัตลักษณ์ผสมผสาน (Hybrid identity) ที่เชื่อมโยงความเป็นท้องถิ่นเข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ เพื่อสร้างพื้นที่การยอมรับใหม่ในสังคมไทย

2.4 การเชื่อมโยงกับบริบทไทย

เมื่อเชื่อมโยงกรอบแนวคิดมนุษยนิยม วัฒนธรรมศึกษา และทฤษฎีอัตลักษณ์เข้ากับบริบทไทย จะพบว่ามิติต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ สังคมไทยมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงกับพุทธศาสนาและวิถีชุมชน ซึ่งสะท้อนคุณค่าของความเมตตาและการพึ่งพาอาศัยกัน หลักคิดดังกล่าวถูกต่อยอดเป็น “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 ที่มุ่งเน้นความสมดุลระหว่างปัจเจกกับสังคมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Phongpaichit & Baker, 2004)

ในด้านโครงสร้างทางสังคม งานคลาสสิกของสแตนลีย์ ทัมเบียห์ (Stanley Tambiah) ชี้ว่า วัดและเครือข่ายปฏิบัติหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนไทย ซึ่งช่วยสร้างอัตลักษณ์ร่วมและลดทอนความเป็น “ผู้อื่น” เมื่อเทียบกับแนวคิดตะวันตกที่มักเน้นปัจเจกเป็นศูนย์กลาง (Tambiah, 1970) อย่างไรก็ตามการขยายตัวของสื่อดิจิทัลและกระแสโลกาภิวัตน์ได้สร้างอัตลักษณ์แบบผสมผสาน (Hybrid identity) ที่ทำให้ผู้คน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ในชนบทและเมือง สามารถสลับบทบาทระหว่างคุณค่าดั้งเดิมกับอิทธิพลสมัยใหม่ เช่น การใช้ภาษาไทยปนภาษาอังกฤษในสื่อสังคม หรือการสืบสานประเพณีควบคู่กับการรับสมัยนิยมเกาหลี (Appadurai, 1996; García Canclini, 1995)

กรอบคิดเชิงมนุษยศาสตร์จึงช่วยให้เราเข้าใจว่า อัตลักษณ์ไทยร่วมสมัยมิได้เป็นสิ่งที่ แต่เป็นผลจากการต่อรองและปรับประสานระหว่างรากฐานทางวัฒนธรรมกับแรงกดดันจากโลกาภิวัตน์ การศึกษามิติการผสมผสานนี้มีความสำคัญต่อการออกแบบนโยบายที่เคารพทั้งศักดิ์ศรีปัจเจกและคุณค่าร่วมของชุมชน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกลายเป็นเงื่อนไขที่ซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

3. ปัญหาความเหลื่อมล้ำและอัตลักษณ์

ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยไม่ได้สะท้อนเพียงตัวเลขทางเศรษฐกิจ แต่ยังฝังลึกในโครงสร้างชนชั้น ระบบการศึกษา และความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ไม่เพียงจำกัดโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่ยังสร้างความเปราะบางต่ออัตลักษณ์ของบุคคลและชุมชน การแสวงหาตัวตนท่ามกลางแรงกดดันจากการเปรียบเทียบและการกีดกันทางสังคม ทำให้ศักดิ์ศรีมนุษย์ถูกสั่งคลอน ดังนั้น การทำความเข้าใจปัญหาความเหลื่อมล้ำจึงต้องควบคู่ไปกับการวิเคราะห์การก่อรูปและการต่อรองอัตลักษณ์ในสังคมไทยร่วมสมัย

3.1 เศรษฐกิจและชนชั้น

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจถือเป็นปัญหาพื้นฐานที่ส่งผลโดยตรงต่อศักดิ์ศรีและคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมไทย ปัญหานี้ไม่เพียงสะท้อนผ่านรายได้ที่แตกต่างกัน แต่ยังปรากฏชัดในโอกาสเข้าถึงทรัพยากร เช่น การศึกษา สาธารณสุข และทุนทางสังคม ซึ่งล้วนสัมพันธ์กับโครงสร้างชนชั้นที่สืบทอดอย่างต่อเนื่อง (Phongpaichit & Baker, 2004)

ในเชิงทฤษฎีปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) อธิบายว่า ความเหลื่อมล้ำไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในรูปของ “ทุนเศรษฐกิจ” (Economic capital) เท่านั้น แต่ยังถูกเสริมด้วย “ทุนวัฒนธรรม” (Cultural capital) และ “ทุนทางสังคม” (Social capital) ซึ่งถ่ายทอดผ่านครอบครัวและสถาบันการศึกษา ทำให้กลุ่มชนชั้นกลางและชนชั้นสูงสามารถสะสมความได้เปรียบเหนือกว่ากลุ่มชนชั้นล่าง (Bourdieu, 1986) ในบริบทไทยแนวคิดนี้สามารถอธิบายได้ว่าการสืบทอดฐานะทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเหลื่อมล้ำที่ยากต่อการแก้ไข

ในอีกด้านหนึ่ง อมาตยา เซน (Amartya Sen) เสนอว่า การวัดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเพียงด้วยตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ไม่สามารถสะท้อนความเป็นจริงของการพัฒนาได้ เพราะการพัฒนาที่แท้จริงควรมุ่งไปที่การขยาย “ศักยภาพ” (Capabilities) และ “เสรีภาพที่แท้จริง” ของบุคคล (Sen, 1999) หากรัฐและสังคมไทยยังคงเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเชิงปริมาณโดยละเลยการกระจายโอกาส ความเหลื่อมล้ำก็จะยังคงดำรงอยู่ และศักดิ์ศรีของผู้ด้อยโอกาสจะถูกกดทับลงไปเรื่อย ๆ

เมื่อพิจารณาเชิงประจักษ์ รายงานการวิจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมไทยพบว่าแม้ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง แต่ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงสูงและคงตัว โดยกลุ่มคนรวยที่สุด 10%

ของประเทศยังคงถือครองทรัพย์สินเกินครึ่งหนึ่งของทรัพย์สินทั้งหมด (World Bank, 2016) ปัญหานี้สะท้อนชัดว่าการพัฒนาเชิงโครงสร้างไม่ได้แปรผันเป็นการยกระดับศักยภาพของคนส่วนใหญ่ในสังคม

ดังนั้นการทำความเข้าใจปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและชนชั้นในสังคมไทยต้องมองผ่านทั้งมิติทฤษฎีและข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการบูรณาการแนวคิดทุนหลายรูปแบบของบูร์ดิเยอเข้ากับแนวทางความสามารถ (Capability Approach) ของเซน จะช่วยให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นว่าปัญหานี้มิได้เป็นเพียงเรื่องรายได้ แต่เป็นการขาดโอกาสทางศักดิ์ศรีและเสรีภาพที่ควรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคน อย่างไรก็ตามมุมมองด้านมนุษยศาสตร์ การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำจำเป็นต้องมุ่งสร้างพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เคารพความหลากหลาย เปิดโอกาสให้เสียงของกลุ่มชายขอบได้รับการยอมรับ และใช้ศิลปะ วรรณกรรม และการเล่าเรื่องเป็นเครื่องมือในการเยียวยาและสร้างความเข้าใจร่วมกัน แนวทางนี้จะช่วยขยายการแก้ปัญหาจากเพียงการจัดการเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไปสู่การสร้างสังคมที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

3.2 การศึกษาและการสร้างอัตลักษณ์

ระบบการศึกษาเป็นทั้งเครื่องมือในการยกระดับศักยภาพมนุษย์และเป็นกลไกที่อาจตอกย้ำความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในสังคมไทย การศึกษาไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ถ่ายทอดความรู้ แต่ยังเป็นพื้นที่ผลิตซ้ำอัตลักษณ์และค่านิยมของสังคมผ่านหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน และการประเมินผล ซึ่งมักสะท้อนค่านิยมของชนชั้นกลางเป็นหลัก (Apple, 2004) นักเรียนจากครอบครัวที่มีฐานะจึงได้รับการยอมรับและการสนับสนุนมากกว่า ขณะที่ผู้มาจากครอบครัวที่ยากจนหรือชายขอบกลับถูกลดทอนโอกาสในการสร้างอัตลักษณ์เชิงบวก

ในเชิงทฤษฎี บูร์ดิเยอ อธิบายว่าโรงเรียนทำหน้าที่เป็นกลไกในการสืบทอดถิ่นอาศัย (Habitus) และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ของชนชั้นนำ ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจถูกทำให้กลายเป็นความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรมและกลายเป็น “ความปกติ” ในสายตาสังคม (Bourdieu, 1986) แนวคิดนี้สอดคล้องกับข้อสังเกตของแนนซี เฟรเซอร์ (Nancy Fraser) ที่เสนอว่าความไม่เป็นธรรมทางสังคมมีทั้งมิติการกระจายทรัพยากร (Redistribution) และมิติการยอมรับ (Recognition) ซึ่งระบบการศึกษามักล้มเหลวในการให้การยอมรับความแตกต่างของผู้เรียนชายขอบ (Fraser, 2000)

สำหรับประเทศไทยแม้รัฐจะขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมมากขึ้น แต่การเข้าถึงคุณภาพการศึกษายังคงต่างกันอย่างมากระหว่างเมืองกับชนบท และระหว่างโรงเรียนเอกชนกับโรงเรียนรัฐ งานศึกษาของ World Bank (2012) พบว่าความแตกต่างด้านคุณภาพครูและทรัพยากรการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษายังคงสูง ซึ่งในทางปฏิบัติย่อมส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์และโอกาสในอนาคตของนักเรียนชายขอบโดยตรง

ดังนั้นหากมองผ่านกรอบมนุษยศาสตร์ ระบบการศึกษาไทยควรไม่เพียงทำหน้าที่ผลิตแรงงานเข้าสู่ตลาด แต่ต้องทำหน้าที่สร้างอัตลักษณ์ที่หลากหลายและเท่าเทียม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนจากทุกภูมิหลังได้มี “เสียง” ของตนเองในกระบวนการเรียนรู้ การปรับหลักสูตรและวิธีสอนให้เคารพความแตกต่างเชิงวัฒนธรรมและสังคมจึงเป็น

สิ่งจำเป็นเพื่อฟื้นฟูศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผ่านการศึกษา ในทัศนะของผู้เขียน แนวทางที่ควรดำเนินการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการศาสตร์มนุษยศาสตร์ ศิลปะ และประสบการณ์ชุมชนเข้าไว้ในกระบวนการเรียนรู้ การสร้างพื้นที่สาธารณะในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่เปิดกว้างต่อการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และการสนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการเรียนรู้ของตนเอง แนวทางเหล่านี้จะช่วยให้การศึกษาไม่เพียงลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง แต่ยังเสริมสร้างคุณค่า ความหมาย และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

3.3 ชุมชนเมือง-ชนบท

ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทในสังคมไทยสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างชัดเจน พื้นที่เมืองโดยเฉพาะกรุงเทพฯ มักได้รับการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และสาธารณสุขมากกว่า ขณะที่พื้นที่ชนบทยังคงพึ่งพาเครือญาติ เครือข่ายชุมชน และวัดเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรม (Tambiah, 1970) ความแตกต่างเหล่านี้ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของคนเมืองและชนบทที่ต่างกัน ทั้งในด้านรูปแบบชีวิต ค่านิยม และการเข้าถึงทรัพยากร

ในด้านวัฒนธรรม อรุณ อับปาตูไร (Arjun Appadurai) (1996) ชี้ว่าโลกาภิวัตน์ได้สร้างกระแสทางวัฒนธรรมที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นต้องปรับตัว โดยเฉพาะการแพร่กระจายของสื่อดิจิทัลที่เปิดโอกาสให้คนชนบทสามารถเข้าถึงกระแสสากลและสร้าง “อัตลักษณ์ผสมผสาน” (hybrid identity) ที่ผสมทั้งความเป็นท้องถิ่นและสมัยใหม่ ขณะเดียวกัน เนสเตอร์ การ์เซีย แคนคลินี Néstor (García Canclini) (1995) อธิบายว่าอัตลักษณ์ไฮบริดนี้ไม่เพียงสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นยุทธวิธีของคนชายขอบในการต่อรองกับโครงสร้างอำนาจ

ในบริบทไทย คนเมืองมักถูกเชื่อมโยงกับความเป็น “สมัยใหม่” การเข้าถึงการศึกษาและตลาดแรงงานที่หลากหลาย ส่วนคนชนบทแม้ถูกมองว่าล้าหลัง แต่กลับมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง เช่น ระบบเครือญาติ พิธีกรรม และบทบาทของวัดซึ่งยังคงมีความหมายต่อการสร้างความเป็นชุมชน (Phongpaichit & Baker, 2004) อย่างไรก็ตาม การย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองเพื่อแสวงหางานและโอกาสทางเศรษฐกิจทำให้คนจำนวนมากอยู่ในสถานะ “ระหว่างสองโลก” คือไม่อาจกลับไปสู่รากเดิมอย่างเต็มที่ และยังไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของเมืองได้อย่างเท่าเทียม ปรากฏการณ์นี้นำไปสู่ความรู้สึก “ไร้ราก” (Rootlessness) ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ร่วมสมัย ดังนั้น การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำเมือง-ชนบทไม่ควรหยุดที่การเปรียบเทียบเชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียว แต่ควรมองเห็นพลวัตของการสร้างอัตลักษณ์ที่เกิดจากการผสมผสาน การต่อรอง และการปรับตัวของผู้คนในพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการลดความเหลื่อมล้ำจำเป็นต้องคำนึงถึงทั้งการกระจายทรัพยากรและการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมที่เปิดกว้างต่อความหลากหลาย

จากการวิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ และสุขภาวะทางใจ ผู้เขียนเห็นว่าการแก้ไขต้องดำเนินการในลักษณะบูรณาการทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม ในเชิงโครงสร้าง รัฐควรลดความเหลื่อมล้ำด้วยการกระจายทรัพยากรการศึกษาและสาธารณสุขอย่างเท่าเทียม รวมถึงสร้างระบบเศรษฐกิจที่เปิด

โอกาสให้คนชายขอบเข้าถึงตลาดแรงงานที่มั่นคงและมีศักดิ์ศรีมากขึ้น ขณะที่ในเชิงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ จำเป็นต้องสร้าง “พื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรม” ที่เปิดกว้างให้กับความหลากหลาย เช่น การสนับสนุนศิลปะ ชุมชน วรรณกรรม และการเล่าเรื่องของกลุ่มชายขอบ เพื่อให้เกิดการยอมรับและการมีเสียงในสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้ รัฐและสังคมควรร่วมกันส่งเสริมกลไกเยียวยาทางใจผ่านกิจกรรมศิลปะ การศึกษาเชิงมนุษยศาสตร์ และการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อให้บุคคลได้ฟื้นฟูความหมายและศักดิ์ศรีในการดำรงอยู่ แนวทางเหล่านี้จะทำให้การลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยไม่ใช่เพียงการจัดการเชิงเศรษฐกิจ แต่เป็นการสร้างสังคมที่เคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างแท้จริง

4. ปัญหาทางวัฒนธรรมและค่านิยม

ปัญหาทางวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมไทยสะท้อนความตึงเครียดระหว่างรากเหง้าดั้งเดิมกับแรงกดดันของโลกสมัยใหม่ กระแสบริโภคนิยมและสื่อดิจิทัลได้สร้างวิกฤตคุณค่า ทำให้มนุษย์นิยามความหมายชีวิตผ่านวัตถุและภาพลักษณ์มากกว่าความสัมพันธ์ ศาสนาและจารีตซึ่งเคยเป็นกลไกยึดโยงชุมชนกลับถูกทำให้กลายเป็นสินค้าในระบบเศรษฐกิจตลาดค่านิยมแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ปะทะและผสมผสานกัน จนเกิดอัตลักษณ์ใหม่ที่ทั้งเปิดโอกาสและสร้างความเปราะบาง วิกฤตวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงการเสื่อมถอย แต่คือการเปลี่ยนผ่านที่ต้องการการตีความและการฟื้นฟูความหมายใหม่

4.1 กระแสบริโภคนิยมและวิกฤตคุณค่า

หนึ่งในปัญหาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทยร่วมสมัยคือการขยายตัวของกระแสบริโภคนิยม (Consumerism) ซึ่งทำให้ “ความสุข” และ “คุณค่า” ของบุคคลถูกตีความใหม่ในรูปแบบที่วัดได้ด้วยการครอบครองสินค้าและบริการ แทนที่จะเป็นการสร้างความหมายทางสังคมและจิตใจ (Bauman, 2000) ภายใต้โลกาภิวัตน์ การโฆษณาและวัฒนธรรมสื่อได้ผลิตซ้ำอุดมการณ์ผู้บริโภคจนเกิดบรรทัดฐานใหม่ที่เน้นการแข่งขันทางวัตถุ และทำให้ความแตกต่างเชิงเศรษฐกิจถูกซ้ำเติม

ในแง่นี้ ซิกมุนท์ เบาแมน (Zygmunt Bauman) ได้ชี้ให้เห็นผ่านแนวคิดความทันสมัยที่เป็นของเหลว (liquid modernity) ว่ามนุษย์ในโลกปัจจุบันถูกผลักเข้าสู่สังคมที่ไม่มั่นคงและแปรเปลี่ยนตลอดเวลา การบริโภคกลายเป็นวิธีสร้างสถานะและอัตลักษณ์ แต่ก็สร้างความเปราะบางทางคุณค่า เพราะสิ่งที่บริโภคได้อาจเสื่อมสลายหรือหมดความหมายได้อย่างรวดเร็ว (Bauman, 2000)

เมื่อปรับเข้ากับบริบทไทย กระแสบริโภคนิยมได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ ทั้งในเมืองและชนบท เช่น การแข่งขันเพื่อครอบครองโทรศัพท์มือถือรุ่นล่าสุด เสื้อผ้าชื่อยี่ห้อสินค้า (Brand name) หรือการท่องเที่ยวต่างประเทศเพื่อแสดงสถานะบนสื่อสังคม ปรัชญาการณีนี้นอกจากนี้ยังสร้างแรงกดดันทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัว แต่ยังทำให้เกิดวิกฤตคุณค่า (Value crisis) ที่ลดทอนการเห็นความสำคัญของความพอเพียงและความสัมพันธ์ทางสังคม

ในมุมมองเชิงมนุษยศาสตร์ วิฤตนี้สะท้อนถึงการที่สังคมละเลยศักดิ์ศรีของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีคุณค่าในตัวเอง และกลับไปยึดโยงกับมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นหลัก การแก้ไขจึงไม่อาจอาศัยเพียงนโยบายเศรษฐกิจ แต่จำเป็นต้องฟื้นฟูการให้คุณค่ากับความหมายชีวิตและความสัมพันธ์ของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่แนวคิดมนุษยนิยมพยายามเน้นย้ำ

4.2 สื่อ-เทคโนโลยีและอัตลักษณ์เสมือน

การขยายตัวของสื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการสร้างอัตลักษณ์ของผู้คนอย่างลึกซึ้ง สื่อสังคมได้กลายเป็น “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ใหม่ ที่ปัจเจกสามารถออกแบบและนำเสนอภาพลักษณ์ของตนเองต่อสาธารณะได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการนี้นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เสมือน (virtual identity) ซึ่งบางครั้งอาจแตกต่างจากตัวตนจริงในชีวิตประจำวัน (Turkle, 2011)

อย่างไรก็ตามการสร้างอัตลักษณ์ผ่านสื่อดิจิทัลก็มีด้านที่เปราะบาง เนื่องจากโครงสร้างของแพลตฟอร์มมักเอื้อให้เกิดการเปรียบเทียบทางสังคมที่ไม่สิ้นสุด ผู้ใช้จำนวนมากจึงเผชิญกับแรงกดดันจากการนำเสนอ “ตัวตนที่สมบูรณ์แบบ” หรือจากความกลัวการพลาดสิ่งสำคัญ (Fear of missing out) ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพทางใจ (Andreassen et al., 2017) ปรากฏการณ์นี้สะท้อนข้อสังเกตของ มาร์แชลล์ แมคลูฮัน (Marshall McLuhan) ที่ว่า “สื่อคือสาร” (The medium is the message) ซึ่งหมายความว่า รูปแบบของสื่อมีผลโดยตรงต่อวิถีคิดและพฤติกรรมของผู้ใช้ ไม่ใช่เพียงเนื้อหาที่ส่งผ่าน (McLuhan, 1964)

ในบริบทไทย การแพร่หลายของสมาร์ทโฟนและแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก, ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรม ได้ทำให้คนรุ่นใหม่จำนวนมากใช้สื่อเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างตัวตนและสถานะทางสังคม การผสมผสานระหว่างภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ รวมถึงการนำเสนอวิถีชีวิตแบบ “ทันสมัย” สะท้อนถึงความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ที่ตอบสนองทั้งต่อมาตรฐานท้องถิ่นและมาตรฐานสากล ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวและความไม่มั่นคงในอัตลักษณ์ เนื่องจากตัวตนเสมือนอาจไม่สามารถสะท้อนความเป็นจริงได้อย่างครบถ้วน ดังนั้นการวิเคราะห์บทบาทของสื่อและเทคโนโลยีในการสร้างอัตลักษณ์จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจปัญหาสังคมร่วมสมัยไทย เพราะแสดงให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำมิได้เกิดจากเศรษฐกิจหรือการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจาก “สนามสื่อ” ที่กำหนดมาตรฐานของการยอมรับและการมองเห็นตัวตนของผู้คนด้วย

4.3 ศาสนา-จารีตและการเปลี่ยนแปลงค่านิยม

ในสังคมไทย ศาสนาและจารีตดั้งเดิมเคยเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมและคุณค่าร่วม โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่ทำหน้าที่ทั้งเป็นหลักจริยธรรมและเป็นศูนย์กลางของชุมชน (Tambiah, 1970). วัดไม่เพียงเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นพื้นที่พบปะและสร้างความหมายร่วมในชีวิตประจำวันของผู้คน อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา เช่น การเร่งตัวของกระแสบริโภคนิยม การย้ายถิ่นฐาน และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ได้ลดบทบาทของศาสนาและจารีตลงอย่างเห็นได้ชัด (Keyes, 2014)

ปรากฏการณ์นี้ทำให้คนรุ่นใหม่จำนวนมากมองว่าการปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมเป็นภาระหรือเป็นเพียงพิธีการที่ขาดความหมายจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของนักมานุษยวิทยาที่ว่า สังคมไทยกำลังเผชิญกับภาวะ “พิธีกรรมว่างเปล่า” (Empty ritualism) กล่าวคือ พิธีกรรมยังคงถูกจัดขึ้น แต่ไม่สามารถสร้างพลังทางสังคมหรือความหมายที่ลึกซึ้งได้อีกต่อไป (Tambiah, 1970)

ขณะเดียวกันงานวิจัยเชิงมานุษยวิทยาพบว่า กระบวนการทำให้ศาสนากลายเป็นสินค้า (Commodification of religion) ได้ทวีความชัดเจนขึ้น เช่น การเผยแพร่พิธีกรรมผ่านสื่อออนไลน์ การทำบุญออนไลน์ หรือการใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาในเชิงการตลาด (Jackson, 2016) สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าศาสนาและจารีตมิได้หายไปจากสังคมไทย แต่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปตามแรงกดดันของโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจตลาดดังนั้น ปัญหาค่านิยมทางศาสนาและจารีตในปัจจุบันมิใช่เพียงการเสื่อมถอย แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ทำให้ศาสนาต้องต่อรองกับบริบทใหม่ๆ ความท้าทายอยู่ที่การฟื้นความหมายของศาสนาและจารีตให้ตอบโจทย์สังคมไทยร่วมสมัย โดยไม่สูญเสียแก่นแท้ที่เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีมนุษย์และความสัมพันธ์ของชุมชน

5. ปัญหาจิตใจและสุขภาพ

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และการแข่งขันที่รุนแรง สุขภาวะทางใจของผู้คนในสังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤตที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และความรู้สึกไร้คุณค่าถูกซ้ำเติมด้วยแรงกดดันจากบริโภคนิยมและภาพลวงตาในโลกดิจิทัล สุขภาพจิตจึงมิใช่เพียงปัญหาส่วนบุคคล แต่คือผลลัพธ์ของโครงสร้างเศรษฐกิจวัฒนธรรมและสื่อที่บีบคั้นชีวิตประจำวัน การเยียวยาจึงต้องก้าวข้ามการแพทย์ไปสู่การสร้างพื้นที่ความหมาย ศิลปะ และการเล่าเรื่อง ที่ช่วยฟื้นฟูศักดิ์ศรีมนุษย์

5.1 วิกฤตทางใจในสังคมสมัยใหม่

ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ปัญหาสุขภาพทางใจได้กลายเป็นประเด็นสำคัญของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 อัตราการเกิดภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความเหงาเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยรายงานขององค์การอนามัยโลกชี้ว่าภาวะซึมเศร้าได้กลายเป็นสาเหตุหลักของการสูญเสียสมรรถภาพการดำเนินชีวิตในระดับโลก รวมถึงประเทศไทย (World Health Organization, 2021) ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่าปัญหาทางใจมิได้เป็นเพียงเรื่องปัจเจก แต่เป็นปัญหาสาธารณสุขที่ต้องอาศัยการแก้ไขเชิงโครงสร้างและนโยบายสังคม

ในเชิงทฤษฎีวิถีเตออร์ แฟรงเคิล (Viktor Frankl) (1946/2006) ได้เสนอแนวคิดสูญญากาศแห่งการดำรงอยู่ (Existential vacuum) หรือ “ภาวะสูญญากาศแห่งการดำรงอยู่” อธิบายว่ามนุษย์จะประสบปัญหาทางใจอย่างรุนแรงเมื่อขาด “ความหมายในชีวิต” (Meaning in life) ในสังคมไทย ความกดดันจากกระแสบริโภคนิยม การแข่งขันทางการศึกษาและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้คนจำนวนมากรู้สึกไร้คุณค่าและไร้

เป้าหมาย จนนำไปสู่วิกฤตทางใจที่สะท้อนผ่านการเพิ่มขึ้นของอัตราการฆ่าตัวตายและการใช้สารเสพติดในบางกลุ่มประชากร

ปัญหานี้ยิ่งรุนแรงขึ้นเมื่อผนวกกับแรงกดดันจากสื่อดิจิทัล ซึ่งมักสร้างภาพลักษณ์ของความสำเร็จและความสุขที่ “สมบูรณ์แบบ” ทำให้ผู้ใช้จำนวนมาก โดยเฉพาะวัยรุ่นและคนหนุ่มสาว รู้สึกว่าตนเองด้อยค่าเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่ถูกสร้างขึ้นในโลกออนไลน์ (Andreassen et al., 2017) วิกฤตทางใจในสังคมสมัยใหม่จึงไม่ได้เกิดเพียงจากปัจจัยเศรษฐกิจหรือครอบครัว แต่ยังเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลด้วย

ดังนั้นการทำความเข้าใจสุขภาพทางใจในบริบทไทยจำเป็นต้องพิจารณาทั้งปัจจัยโครงสร้างและมิติความหมายชีวิต เพราะการแก้ปัญหาที่มุ่งเพียงการรักษาทางการแพทย์ย่อมไม่เพียงพอ หากไม่สร้างเงื่อนไขที่ทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงความหมายและศักดิ์ศรีของการดำรงอยู่

5.2 กลไกเยียวยาและการฟื้นฟู

ท่ามกลางวิกฤตทางใจที่เพิ่มสูงขึ้นในสังคมไทย คำถามสำคัญคือสังคมจะสร้างกลไกเยียวยาและฟื้นฟูอย่างไรเพื่อรักษาศักดิ์ศรีและความหมายของการดำรงอยู่ แนวคิดเชิงมนุษยศาสตร์เสนอว่าการเยียวยาไม่ควรจำกัดเพียงการรักษาทางการแพทย์ แต่ต้องครอบคลุมถึงการสร้างพื้นที่สังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อให้ปัจเจกสามารถเล่าเรื่อง แบ่งปัน และสร้างความหมายใหม่ในชีวิตของตน

ไมเคิล ไวท์ และ เดวิด เอปสตัน (Michael White and David Epston) ได้พัฒนาการบำบัดด้วยการเล่าเรื่อง (Narrative therapy) โดยมุ่งให้ผู้คน “เขียนเรื่องราวชีวิตใหม่” ผ่านการตีความและจัดวางประสบการณ์ในมุมมองที่เน้นพลังและศักยภาพ มากกว่าการยึดติดกับข้อจำกัดหรือบาดแผล (White & Epston, 1990) การบำบัดเชิงเล่าเรื่องนี้ได้รับการประยุกต์ในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย ที่เริ่มนำวิธีการดังกล่าวมาใช้ในงานสังคมสงเคราะห์และงานกับชุมชนชายขอบ เพื่อสร้างการยอมรับและความเข้มแข็งจากภายใน

นอกจากนี้ มาร์ธา นัสบอม (Martha Nussbaum) (2011) ชี้ให้เห็นว่า ศิลปะและวรรณกรรมมีพลังเยียวยาเนื่องจากช่วยเปิดพื้นที่ให้ผู้คนสะท้อนอารมณ์ ความทุกข์ และความหวัง ตลอดจนสร้างความเข้าใจเชิงอารมณ์ร่วม (Empathy) กับผู้อื่น การส่งเสริมกิจกรรมเชิงศิลปะและวรรณกรรมในชุมชน เช่น โครงการละครชุมชน เวทีกชอป ศิลปะ หรือการเขียนบันทึกชีวิต จึงสามารถทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ฟื้นฟูทางใจ” ที่ช่วยเสริมความเป็นปึกแผ่นและลดความโดดเดี่ยวได้

สำหรับบริบทไทยการสร้างกลไกเยียวยาที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยทั้งมิติทางสถาบันและมิติทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Community-based participatory research) ที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดปัญหาและออกแบบวิธีแก้ไขด้วยตนเอง ตลอดจนการเปิดพื้นที่ให้ศิลปินท้องถิ่นและผู้นำชุมชนใช้ศิลปะและเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือเยียวยา ปัจจัยเหล่านี้ช่วยเชื่อมโยงความหมายของการดำรงอยู่เข้ากับศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคลและความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม ดังนั้นการเยียวยาและการฟื้นฟูในเชิง

มนุษยศาสตร์มิได้เป็นเพียงการบำบัดเชิงจิตวิทยาส่วนบุคคล แต่เป็นกระบวนการทางสังคม-วัฒนธรรมที่สร้างพื้นที่สำหรับการยอมรับ ความเข้าใจ และการฟื้นฟูพลังชีวิตร่วมกัน

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำ อัตลักษณ์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสังคมไทย ผ่านกรอบคิดเชิงมนุษยศาสตร์ที่ประกอบด้วยปรัชญามนุษยนิยม วัฒนธรรมศึกษา และทฤษฎีอัตลักษณ์ โดยชี้ให้เห็นว่าปัญหาสังคมไทยมิได้จำกัดอยู่ที่ตัวเลขทางเศรษฐกิจหรือการกระจายทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงวิกฤตคุณค่า วัฒนธรรมและจิตใจของผู้คน ในด้านเศรษฐกิจและชนชั้นการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมทำให้ความเหลื่อมล้ำยังคงอยู่ ขณะที่ระบบการศึกษายังคงผลิตซ้ำความแตกต่างเชิงโครงสร้างผ่านทุนทางวัฒนธรรมและสังคมความเหลื่อมล้ำเมือง-ชนบทที่ยังตอกย้ำปัญหานี้ โดยทำให้คนจำนวนมากอยู่ในสภาวะ “ระหว่างสองโลก” และรู้สึกไร้ราก

นอกจากมิติทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว กระแสบริโภคนิยมและสื่อดิจิทัลยังได้สร้างวิกฤตคุณค่าและความเปราะบางทางจิตใจ โดยทำให้มนุษย์วัดคุณค่าของตนผ่านการบริโภคและอัตลักษณ์เสมือน ศาสนาและจารีตที่เคยเป็นกลไกค้ำจุนชุมชนก็ถูกเปลี่ยนบทบาทให้กลายเป็นสินค้าในโลกาภิวัตน์ สิ่งเหล่านี้ชี้ว่าปัญหาศักดิ์ศรีมิได้เป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคล แต่คือผลผลิตจากโครงสร้างและกระแสสังคมร่วมสมัย เพื่อตอบโจทย์นี้มนุษยศาสตร์เสนอแนวทางเยียวยาที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ศิลปะและวรรณกรรมเป็นพื้นที่สะท้อนและฟื้นฟู การศึกษาเชิงมนุษยศาสตร์เพื่อสร้างอัตลักษณ์ใหม่และพลเมืองที่มีความเห็นอกเห็นใจ หรือการสร้างพื้นที่สนทนาที่เปิดกว้างต่อความแตกต่าง แนวทางเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาสังคมไทยจำเป็นต้องบูรณาการมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน โดยมีมนุษยศาสตร์เป็นศูนย์กลางในการค้นศักดิ์ศรีและความหมายให้กับชีวิตมนุษย์

ดังนั้นสรุปได้ว่าการบูรณาการมุมมองมนุษยศาสตร์เข้าสู่การวิเคราะห์และออกแบบนโยบายไม่เพียงช่วยลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง แต่ยังสร้างเงื่อนไขทางวัฒนธรรมและจิตใจที่เอื้อให้สังคมไทยก้าวไปสู่อนาคตที่มีความเท่าเทียมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Andreassen, C. S., Pallesen, S., & Griffiths, M. D. (2017). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addictive Behaviors*, 64, 287–293. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.03.006>
- Apple, M. W. (2004). *Ideology and curriculum* (3rd ed.). RoutledgeFalmer.

- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.
- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.
- Boal, A. (1979). *The theatre of the oppressed*. Pluto Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.
- Frankl, V. E. (2006). *Man's search for meaning*. Beacon Press. (Original work published 1946)
- Fraser, N. (2000). Rethinking recognition. *New Left Review*, 3, 107–120.
- García Canclini, N. (1995). *Hybrid cultures: Strategies for entering and leaving modernity*. University of Minnesota Press.
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action, Volume 1: Reason and the rationalization of society*. Beacon Press.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.
- Jackson, P. A. (2016). *Buddhism, merit and modernity in Thailand: A social and cultural history*. Silkworm Books.
- Kant, I. (1997). *Groundwork of the metaphysics of morals* (M. Gregor, Trans.). Cambridge University Press. (Original work published 1785)
- Keyes, C. F. (2014). *Finding their voice: Northeastern villagers and the Thai state*. Silkworm Books.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. McGraw-Hill.
- Nipattarui, T. (2023). The essence of the law on human dignity for stateless persons in Thailand. *Ratchaphruek Journal of Philosophy and Jurisprudence*, 21(2), 31–54. Retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/download/264454/178705/1035978>
- Nussbaum, M. C. (2010). *Not for profit: Why democracy needs the humanities*. Princeton University Press.
- Nussbaum, M. C. (2011). *Creating capabilities: The human development approach*. Harvard University Press.
- Phongpaichit, P., & Baker, C. (2004). *Thaksin: The business of politics in Thailand*. Silkworm Books.
- Ricoeur, P. (1992). *Oneself as another*. University of Chicago Press.

- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
- Smith, S., & Watson, J. (2010). *Reading autobiography: A guide for interpreting life narratives* (2nd ed.). University of Minnesota Press.
- Storey, J. (2018). *Cultural theory and popular culture: An introduction* (8th ed.). Routledge.
- Tambiah, S. J. (1970). *Buddhism and the spirit cults in North-East Thailand*. Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.
- Taylor, C. (1994). *Multiculturalism: Examining the politics of recognition*. Princeton University Press.
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- White, M., & Epston, D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. W. W. Norton & Company.
- World Bank. (2012). *Thailand: Benchmarking education system performance*. Washington, DC: World Bank.
- World Health Organization. (2021). *Depression and other common mental disorders: Global health estimates*. World Health Organization.

การพัฒนาความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของไทย: แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางปฏิบัติ

Developing an understanding of Thai local community history: concepts, theories, and practices

น.ส.กนกพร รุ่งไพลิน¹

Miss. Kanokpon Rungpirin

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาความเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของไทย โดยเน้นการศึกษาผ่านกรอบแนวคิดประวัติศาสตร์จากชุมชน ความทรงจำร่วม ทฤษฎีวัฒนธรรมท้องถิ่นและประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม เพื่อสำรวจพัฒนาการของการจัดการความรู้ประวัติศาสตร์ในระดับชุมชน ความท้าทายเชิงโครงสร้าง รวมถึงบทบาทของภาคประชาชนและภาคการศึกษาในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วม บทความได้นำเสนอกรณีศึกษาเชิงประจักษ์จากพื้นที่ที่มีการพัฒนากลไกการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ และชุมชนที่ประสบกับภาวะสูญเสียความทรงจำทางสังคม เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ทางสังคม อัตลักษณ์ และพลังของชุมชน ผลการวิเคราะห์พบว่าการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากฐานชุมชนสามารถเสริมสร้างความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความสามัคคีของคนในพื้นที่ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อชุมชนมีบทบาทเป็นผู้กำหนดเนื้อหา วิธีการ และสื่อในการเล่าเรื่องอดีตของตนเอง แต่การพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน ทั้งในมิติของนโยบายการศึกษา การตีความข้อมูลที่หลากหลาย อคติทางโครงสร้าง และทัศนคติของคนรุ่นใหม่ที่มีมองประวัติศาสตร์เป็นเรื่องห่างไกลจากชีวิตประจำวัน บทความเสนอแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายและการศึกษา ที่เน้นการบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในหลักสูตร การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์โดยชุมชน การใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยในการสื่อสารความรู้ และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ สถานศึกษา และชุมชน เพื่อให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาอัตลักษณ์ เสริมพลังพลเมือง และสร้างความยั่งยืนทางสังคมในระยะยาว

คำสำคัญ: ความเข้าใจ, ประวัติศาสตร์, ชุมชนท้องถิ่น, ไทย

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Abstract

This article aims to analyze concepts, theories, and practices related to enhancing the understanding of local community history in Thailand. Drawing on frameworks such as history from community, collective memory, local cultural knowledge, and cultural democracy, the study examines the development of historical knowledge management at the community level. It explores structural challenges, the role of grassroots actors, and the contributions of educational institutions in fostering participatory historical learning. Empirical case studies are presented, contrasting communities with established local historical learning systems and those facing social amnesia, to assess the social and identity-related impacts. Findings indicate that community-based historical learning can significantly strengthen local identity, pride, and solidarity, especially when communities take ownership of the content, methods, and media of their historical narratives. However, the development of local historical knowledge remains constrained by centralized education policies, interpretive conflicts, structural biases, and the detachment of younger generations from historical consciousness. The article proposes policy and educational recommendations including the integration of local history into curricula, the establishment of community-run historical learning centers, the use of digital technologies for knowledge dissemination, and the fostering of collaboration among government bodies, educational institutions, and local communities. These efforts aim to position local history as a vital mechanism for identity formation, civic empowerment, and long-term social sustainability.

Keywords: Understanding, History, Local community, Thai

1. บทนำ

ในกระบวนการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ของสังคมไทย ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นมักถูกละเลยหรือลดทอนความสำคัญลงเมื่อเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์กระแสหลักที่ถูกผลิตซ้ำโดยรัฐชาติ (Thongchai, 1994) แม้จะมีความพยายามของนักวิชาการและภาคประชาชนในการฟื้นฟูความรู้จากท้องถิ่น แต่การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในระบบการศึกษากลับยังเน้นเนื้อหาแบบรวมศูนย์ ที่ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ในระดับชาติ บุคคลสำคัญ และความรุ่งโรจน์ของราชอาณาจักรมากกว่าชีวิต ความเปลี่ยนแปลง และความหลากหลายของผู้คนในระดับชุมชน การขาดความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชนเช่นนี้นำไปสู่การด้อยค่าอัตลักษณ์ท้องถิ่น และจำกัดพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเขียนและใช้ประวัติศาสตร์ในชีวิตจริง

ประวัติศาสตร์ชุมชนมิใช่เพียงเรื่องราวในอดีตของท้องถิ่น แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้คนในชุมชนเข้าใจตนเอง เชื่อมโยงกับรากเหง้า และมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของชุมชนอย่างมีวิจารณญาณ (Glassberg, 2001) การพัฒนา “ความเข้าใจ” ต่อประวัติศาสตร์ชุมชนจึงมิใช่การท่องจำข้อเท็จจริงเชิงลำดับเหตุการณ์เท่านั้น หากเป็นการสร้างความหมายร่วมผ่านการเล่าเรื่อง การฟังเสียงจากหลายมุม และการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ล้วนส่งเสริมพลังทางสังคม ความเข้มแข็งของชุมชน และการธำรงอัตลักษณ์อย่างมีชีวิต (เอี่ยม ทองดี, 2015) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์แนวใหม่ที่ได้รับ ความสนใจอย่างจริงจังในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่มุ่งศึกษาวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่างๆ โดยมีชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง ซึ่งทำให้เห็นบริบทของชุมชน ผู้คน บทบาทของท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน (ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, 2013)

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาความเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของไทย โดยเน้นการศึกษาบริบทของการเรียนรู้จากชุมชนสู่รัฐ (Bottom-up) การใช้ความรู้ท้องถิ่นเป็นฐาน และการส่งเสริมบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในชุมชน ทั้งนี้จะมีการสำรวจกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ประชาชนและอัตลักษณ์ท้องถิ่น พิจารณาบริบทของการจัดการความรู้ในระดับชาติและท้องถิ่น รวมทั้งนำเสนอกรณีศึกษาที่สะท้อนความสำเร็จและข้อจำกัดของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในพื้นที่จริง เพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนในระดับรากหญ้า (Rosenzweig & Thelen, 1998)

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์จากชุมชน (History from below) เป็นกรอบการวิเคราะห์สำคัญในการเข้าใจบทบาทของประชาชนในฐานะผู้สร้างประวัติศาสตร์มิใช่เพียงผู้รับรู้หรือผู้ถูกเขียนถึง แนวคิดนี้เสนอว่าการศึกษาอดีตควรให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของคนธรรมดา ชุมชน และกลุ่มชายขอบ ซึ่งมักถูกละเลยในประวัติศาสตร์กระแสหลัก (Thompson, 1966) ประวัติศาสตร์จากชุมชนจึงเน้นการฟังเสียงของคนเล็กคนน้อย การเก็บข้อมูลจากปากคำ ประวัติศาสตร์ปากเปล่า เอกสารท้องถิ่น และมรดกวัฒนธรรมที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถสะท้อนโครงสร้างอำนาจ ความเปลี่ยนแปลง และพลวัตทางสังคมในระดับชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง

อีกแนวคิดหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนคือ แนวคิดเรื่อง “ความทรงจำร่วม” (Collective memory) ซึ่งเสนอว่าความเข้าใจอดีตมิได้มีเพียงในรูปของเอกสารหรือบันทึกเชิงประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังฝังอยู่ในความทรงจำ ความเชื่อ และพิธีกรรมของชุมชน Maurice Halbwachs (1992) ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำของกลุ่มสังคมสามารถกำหนดได้ว่าเหตุการณ์ใดควรค่าแก่การจดจำหรือหลงลืม ความทรงจำเหล่านี้ส่งผลต่อการก่อรูปอัตลักษณ์ของชุมชน โดยเฉพาะในบริบทที่กลุ่มคนพยายามฟื้นฟู หรือสร้างเรื่องเล่าใหม่เพื่อ

อธิบายตัวตนและความชอบธรรมของตนในปัจจุบัน ซึ่งเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับอำนาจในการกำหนดความหมายของอดีต

ทฤษฎีวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นกรอบสำคัญที่ช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับอดีตของตน โดยมองว่าชุมชนมิได้เป็นเพียงผู้รับความรู้จากส่วนกลาง แต่เป็นแหล่งผลิตข้อเท็จจริงผ่านประสบการณ์ วิถีชีวิต และการสืบทอดแบบไม่เป็นทางการ (Geertz, 1983) แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีประชาธิปไตยวัฒนธรรม (Cultural democracy) ที่เน้นการกระจายอำนาจในการกำหนดความหมายของวัฒนธรรมแก่ผู้คนในระดับรากหญ้า ซึ่งส่งเสริมการใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการเสริมพลังชุมชน (Empowerment) และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น (Goldbard, 2006)

3.บริบทของการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนในประเทศไทย

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนในประเทศไทยมีพัฒนาการที่สะท้อนพลวัตทางการเมืองและอุดมการณ์ในแต่ละยุคสมัย โดยในอดีต ระบบการศึกษาไทยมักให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ชาติที่เน้นการเชิดชูชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตามกรอบวาทกรรมของรัฐชาติสมัยใหม่ (Reynolds, 2002) ส่งผลให้เรื่องราวของชุมชนท้องถิ่น เช่น ชาวนา ช่างฝีมือ กลุ่มชาติพันธุ์ หรือผู้หญิง ถูกกลบฝังหรือไม่มีพื้นที่ปรากฏในกระบวนการเรียนรู้แบบทางการ กระทั่งในช่วงปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา จึงเริ่มมีความเคลื่อนไหวจากนักวิชาการ ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ที่หันมาให้ความสำคัญกับ “ประวัติศาสตร์อีกชุดหนึ่ง” ซึ่งเน้นการรื้อฟื้นความทรงจำของชุมชนจากฐานล่าง (Somchai, 1999)

แต่การส่งเสริมประวัติศาสตร์ชุมชนในประเทศไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ โดยเฉพาะบทบาทของรัฐที่ยังมีแนวโน้มควบคุมการผลิตความรู้ทางประวัติศาสตร์ผ่านหลักสูตรการศึกษาและตำราเรียนที่มีทิศทางเดียว (Sattayanurak, 2005) ข้อมูลจากชุมชนท้องถิ่นมักถูกเลือกสรรเฉพาะส่วนที่สอดคล้องกับอุดมการณ์หลักของรัฐ ขณะที่เรื่องราวที่ท้าทายหรือขัดแย้งกับภาพจำของ “ชาติ” มักถูกมองว่าเป็นความเสี่ยงต่อความมั่นคง ส่งผลให้หลายชุมชนไม่กล้าเปิดเผยความทรงจำที่หลากหลายหรือบาดแผลทางประวัติศาสตร์ การจัดการประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้จึงไม่เพียงจำกัดเสรีภาพทางวิชาการ แต่ยังบั่นทอนความสามารถของชุมชนในการใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจ

ในขณะเดียวกันบทบาทของรัฐในการกำหนดกรอบประวัติศาสตร์ดังกล่าวย่อมมีทั้งผลดีและผลเสียต่อการพัฒนาความเข้าใจประวัติศาสตร์ในสังคมไทย ในด้านหนึ่งการกำหนดประวัติศาสตร์โดยรัฐช่วยสร้างเอกภาพทางอัตลักษณ์ของชาติ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเดียวกัน โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากภายนอกหรือความขัดแย้งภายใน การเน้น “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ในหลักสูตรจึงมีส่วนช่วยหล่อหลอมความจงรักภักดีและความมั่นคงทางสังคม (Reynolds, 2002) ประวัติศาสตร์ในมิติของรัฐยังทำหน้าที่เป็น

เครื่องมือสร้างระเบียบและค่านิยมร่วม เช่น ความกตัญญู ความสามัคคี และการเคารพต่อสถาบัน ซึ่งมีคุณูปการต่อการคงอยู่ของสังคมไทยในฐานะรัฐชาติ

แต่ในอีกด้านหนึ่งการผูกขาดการกำหนดประวัติศาสตร์โดยรัฐก่อให้เกิดผลเสียหลายประการ ทั้งในเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม เนื่องจากรัฐมักเลือกเล่าเฉพาะเรื่องราวที่สอดคล้องกับอุดมการณ์หลัก เช่น ความรุ่งโรจน์ของราชอาณาจักรและบทบาทของชนชั้นนำ ขณะที่เรื่องราวของชุมชนท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ หรือผู้หญิงกลับถูกลดทอนหรือมองข้าม (Sattayanurak, 2005) ส่งผลให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นเครื่องมือทางอำนาจที่ครอบงำการรับรู้ของสังคมโดยรวม และสร้าง “ความทรงจำแบบทางเดียว” (Monolithic memory) ที่ไม่เปิดพื้นที่ให้เสียงของคนชายขอบได้ปรากฏ

สำหรับระดับชุมชน ผลของการกำหนดประวัติศาสตร์จากส่วนกลางเช่นนี้ทำให้คนในท้องถิ่นจำนวนมากรู้สึกแปลกแยกจากอดีตของตนเอง เนื่องจากเรื่องเล่าในตำราเรียนไม่สะท้อนชีวิตจริงหรือประสบการณ์ร่วมของชุมชน ผลที่ตามมาคือความรู้สึกด้อยคุณค่าในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการลดลงของความร่วมมือภายในพื้นที่ (Thongchai, 1994) ขณะเดียวกันเมื่อรัฐเป็นผู้กำหนดขอบเขตของสิ่งที่ “ควรจำ” และ “ไม่ควรจำ” การฟื้นฟูความทรงจำของชุมชนจึงกลายเป็นเรื่องยาก เพราะอาจถูกมองว่าเป็นการทำทลายอำนาจของรัฐ (Connerton, 1989) อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเริ่มเปิดโอกาสให้ชุมชนบางแห่งสามารถต่อรองและรื้อสร้างเรื่องเล่าของตนเองได้มากขึ้น ผ่านโครงการประวัติศาสตร์จากฐานชุมชนและความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา (Yamkat, 2015)

ในขณะเดียวกันสถานศึกษาบางแห่งโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาและโรงเรียนแนวทางนวัตกรรมได้เริ่มทดลองแนวทางใหม่ในการบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้จากพื้นที่จริง (Place-based learning), โครงการวิจัยชุมชนโดยนักเรียน, และการจัดนิทรรศการร่วมกับผู้นำท้องถิ่น (Yamkat, 2015) แนวทางเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อชุมชนมีบทบาทในการกำหนดวัตถุ ความหมาย และวิธีเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ด้วยตนเองจะเกิดพลังในการเรียนรู้ที่มีชีวิต และสามารถเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้แสดงถึงศักยภาพของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในฐานะกระบวนการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่เพียงเนื้อหาทางวิชาการในห้องเรียน โดยสรุปการที่รัฐมีบทบาทในการกำหนดประวัติศาสตร์นั้น แม้จะมีส่วนสร้างเอกภาพและเสถียรภาพทางสังคม แต่หากขาดการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้มีเสียงและสิทธิในการเล่าเรื่องของตนเอง ย่อมส่งผลให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์กลายเป็นเพียง “การจดจำที่ถูกกำหนด” มากกว่าการเข้าใจอย่างมีวิจารณญาณ การสร้างสมดุลระหว่าง “ประวัติศาสตร์ของรัฐ” และ “ประวัติศาสตร์ของชุมชน” จึงเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยในอนาคต

4. ประเด็นสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่น

หนึ่งในประเด็นสำคัญของการพัฒนาองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ในระดับท้องถิ่นคือ “กระบวนการเก็บรวบรวมและถ่ายทอดความรู้” ซึ่งต้องอาศัยความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชน การสัมภาษณ์ปากเปล่า การลงพื้นที่สังเกตพฤติกรรม และการฟังเรื่องเล่าของผู้สูงอายุเป็นวิธีการหลักที่ช่วยเปิดเผยมิติของอดีตที่ไม่ปรากฏในเอกสารทางการ (Perks & Thomson, 2015) กระบวนการดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการเก็บข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ แต่เป็นการสร้างพื้นที่สนทนาที่คนในชุมชนได้มีโอกาส “เล่าเรื่องตนเอง” ผ่านประสบการณ์ส่วนตัว ความเชื่อ และความภาคภูมิใจ การรับฟังเรื่องเล่าเหล่านี้ย่อมมีความหมายจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบสร้างประวัติศาสตร์จากภายใน

การพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นยังต้องอาศัยบทบาทของ “ผู้มีองค์ความรู้ในชุมชน” ซึ่งได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้สูงอายุ ครูภูมิปัญญา และกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มบุคคลเหล่านี้มักมีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องเล่า ประสบการณ์ และพิธีกรรมที่สะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับอดีตของชุมชนในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ แต่ทรงพลังในเชิงสัญลักษณ์และจิตวิญญาณ (Chambers, 1997) อย่างไรก็ตามการใช้แหล่งความรู้เหล่านี้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดจำเป็นต้องมีการออกแบบกระบวนการแลกเปลี่ยนอย่างเคารพและมีส่วนร่วม เพื่อไม่ให้เกิดภาวะ “การเก็บข้อมูลแล้วจากไป” ซึ่งอาจทำลายความไว้วางใจและกีดกันชุมชนออกจากกระบวนการผลิตความรู้

อีกหนึ่งประเด็นที่ไม่อาจมองข้ามในการพัฒนาองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ การใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้และเผยแพร่ข้อมูล ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถจัดเก็บเรื่องเล่า ภาพถ่าย และแผนที่เชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบดิจิทัล และเผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ เช่น เว็บไซต์ พอดแคสต์ หรือสื่อสังคมออนไลน์ (Simon, 2010) การใช้สื่อในลักษณะนี้ไม่เพียงทำให้ประวัติศาสตร์เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น แต่ยังเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยน และการผลิตซ้ำความรู้ในรูปแบบใหม่ที่มีชีวิต ชุมชนจึงกลายเป็นทั้งผู้สร้าง ผู้ครอบครอง และผู้จัดการประวัติศาสตร์ของตนเอง

5. กรณีศึกษาเชิงประจักษ์

การศึกษาแนวทางการพัฒนาความเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมสามารถเห็นได้จากกรณีของชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าปกาเกอะญอที่มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน โรงเรียน และนักวิชาการในพื้นที่ กระบวนการเรียนรู้ถูกออกแบบให้เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้คน โดยมีการจัดกิจกรรมสืบค้นเส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชน การเก็บบันทึกคำบอกเล่าจากผู้เฒ่า และการจัดนิทรรศการถาวรที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและสื่อสารด้วยตนเอง (Sirisambhand, 2016) กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากฐานชุมชนสามารถเป็นพลังในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ เสริมพลังพลเมือง และส่งต่อความรู้ระหว่างรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางตรงกันข้ามชุมชนที่ไม่มีระบบหรือพื้นที่สำหรับการรวบรวมและถ่ายทอดประวัติศาสตร์ เช่น ชุมชนริมคลองในเขตเมืองใหญ่หลายแห่ง กลับเผชิญกับภาวะ “สูญเสียความจำทางสังคม” (social amnesia) ซึ่งนำไปสู่การหลุดขาดจากรากเหง้า การขาดความภาคภูมิใจ และการลดลงของความร่วมมือในชุมชน (Connerton, 1989) ตัวอย่างเช่น การพัฒนาพื้นที่ริมคลองแสนแสบ ที่ส่งผลให้ชุมชนถูกโยกย้ายโดยไม่มีการบันทึกประวัติศาสตร์หรือความทรงจำเกี่ยวกับการอยู่อาศัยในพื้นที่นั้น ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้าถึงเรื่องราวในอดีตของชุมชน และขาดกรอบในการเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมของตน ความเปรียบต่างเช่นนี้สะท้อนถึงความจำเป็นของกลไกประวัติศาสตร์ในกระบวนการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนและสร้างพลังในการดำรงอยู่ในสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

เมื่อเปรียบเทียบชุมชนที่มีระบบการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์กับชุมชนที่ขาดกลไกดังกล่าว จะพบว่าชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันได้อย่างต่อเนื่องมักมีระดับความเข้มแข็งทางสังคมสูงกว่า เช่น ความสามัคคี การสืบทอดคุณค่าร่วม และการต้านทานต่ออิทธิพลภายนอก (Putnam, 2000) ประวัติศาสตร์จึงทำหน้าที่มากกว่าแหล่งข้อมูลในพิพิธภัณฑ์ หากแต่เป็น “ทุนทางสังคม” ที่ส่งเสริมการรวมกลุ่ม และสร้างพลังทางอัตลักษณ์ในช่วงเวลาที่ชุมชนต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งจากโลกาภิวัตน์และนโยบายจากรัฐ ความเข้าใจและการใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้จึงควรถูกออกแบบให้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดขึ้นในระดับรากหญ้า และดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง(Chopyot,2020)

6.ความท้าทายและข้อจำกัด

แม้การพัฒนาความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ชุมชนจะมีคุณูปการต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์และพลังทางสังคม แต่ในทางปฏิบัติก็ยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะในระดับนโยบายและโครงสร้างอำนาจทางการศึกษา ระบบการเรียนรู้ของไทยยังคงให้ความสำคัญกับการท่องจำเนื้อหาแบบรวมศูนย์ และประเมินผลผ่านมาตรฐานส่วนกลางซึ่งจำกัดพื้นที่ของความรู้ท้องถิ่น และมักมองประวัติศาสตร์ชุมชนว่าเป็น “ความรู้รอง” ที่ไม่จำเป็นต่อความก้าวหน้าในเชิงวิชาการหรืออาชีพ (Fry, 2002) ปัจจัยเชิงระบบเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการบูรณาการประวัติศาสตร์ชุมชนเข้าสู่กระแสการศึกษาอย่างแท้จริงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการต่อสู้ เพื่อช่วงชิงความหมายและพื้นที่ทางสังคมของคนท้องถิ่น กับอิทธิพลการครอบงำจากอำนาจรัฐส่วนกลาง โดยใช้กลไกการปกครอง ศาสนา สื่อและการศึกษาแบบ สมัยใหม่ เป็นเครื่องมือในการลดทอนศักดิ์ศรี คุณค่า และความหมายทางสังคม ของคนในท้องถิ่นให้อ่อนด้อยลงไป (รังสรรค์ จันต๊ะ, 2015)

อีกประเด็นหนึ่งที่ทำลายอย่างยิ่งคือการตีความข้อมูลในประวัติศาสตร์ชุมชนซึ่งมักมีลักษณะหลากหลาย และบางครั้งก็ขัดแย้งกันเอง เรื่องเล่าในชุมชนมิใช่สิ่งที่เป็กลาง หากเป็นผลของความทรงจำที่คัดเลือกและผ่านการกรองโดยเจตนา หรืออคติของผู้เล่า รวมถึงโครงสร้างอำนาจภายในชุมชน เช่น การเน้นบทบาทของผู้นำบางคน ขณะที่ลดทอนเสียงของกลุ่มชายขอบ เช่น ผู้หญิง คนจน หรือกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย (Trouillot, 1995) การจัดทำ

ประวัติศาสตร์ชุมชนโดยไม่วิพากษ์หรือไม่เปิดพื้นที่ให้เสียงหลากหลาย จึงอาจทำให้เกิด “การผลิตซ้ำอำนาจ” มากกว่าการปลดปล่อยและส่งเสริมประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดด้านทัศนคติของคนในชุมชนเอง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว คนรุ่นใหม่จำนวนไม่น้อยอาจมองว่าประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นสิ่งล้าสมัย ไม่น่าสนใจ หรือไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน (Misztal, 2003) ทัศนคติดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการมีส่วนร่วมและการส่งต่อความรู้ระหว่างรุ่น นอกจากนี้ ความขาดแคลนทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร และเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลอย่างเหมาะสม ยังส่งผลให้หลายชุมชนไม่สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (ศิริชัย บุญเพ็ง, ฤนต์ ยันต์ทอง ,ในตะวัน กำหอม และกฤษฎา นิยมทอง, 2025)

สรุป

จากการวิเคราะห์ตลอดบทความนี้จะเห็นได้ว่า การพัฒนาความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของไทยมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ ความภาคภูมิใจ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างแท้จริง ประวัติศาสตร์มิได้เป็นเพียงการบันทึกอดีตในเชิงลำดับเหตุการณ์ แต่เป็นกระบวนการมีชีวิตที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และพลังในการกำหนดความหมายของตนเอง เมื่อประวัติศาสตร์ถูกรื้อฟื้นและจัดการโดยคนในชุมชนผ่านการเล่าเรื่อง บันทึก และการตีความร่วมกัน ก็จะก่อให้เกิดพื้นที่ของการเรียนรู้ การต่อรอง และการผลิตอัตลักษณ์ในรูปแบบที่ยืดหยุ่นและมีความหมายในชีวิตประจำวัน

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การพัฒนาความเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการออกแบบกลไกการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษา ชุมชน และภาคประชาสังคม โดยต้องยึดแนวคิดประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม เป็นฐาน นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีและสื่อร่วมสมัยในการบันทึกและถ่ายทอดองค์ความรู้ ควบคู่กับการให้คุณค่าแก่เสียงของคนชายขอบและกลุ่มน้อย จะช่วยให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลายเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการฟื้นฟูสายใยสังคม เสริมสร้างจิตสำนึกพลเมือง และต่อรองกับการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันได้อย่างสร้างสรรค์

ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางพัฒนา

การพัฒนาความเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ชุมชนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาคนโยบาย โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ควรมีบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมประวัติศาสตร์ชุมชน เช่น การจัดเวทีเล่าเรื่อง การบันทึกประวัติศาสตร์ด้วยเสียง ภาพ และวิดีโอ รวมถึงการบูรณาการเข้ากับกิจกรรมวันสำคัญหรือเทศกาลท้องถิ่น ขณะเดียวกันโรงเรียนควรมีการปรับหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่จริง ผ่านโครงการบูรณาการแบบบูรณภูมิ (place-based education) ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากชุมชนตนเอง และร่วมเป็นผู้ผลิตองค์ความรู้ร่วมกับคนในพื้นที่

ในระดับประเทศรัฐควรส่งเสริมระบบการศึกษาและการวิจัยที่ให้คุณค่ากับความรู้ท้องถิ่นในฐานะองค์ความรู้ที่มีศักดิ์ศรีเทียบเท่ากับความรู้อาการกระแสหลัก การสนับสนุนทุนวิจัยขนาดเล็กให้กับครู นักเรียน และนักพัฒนาชุมชนเพื่อทำโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน เป็นแนวทางสำคัญที่จะขยายฐานความรู้และสร้างกลไกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ในแต่ละท้องถิ่นที่สามารถบริหารจัดการโดยชุมชนเอง และทำหน้าที่เป็นคลังความรู้มีชีวิต ที่เติบโตไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของผู้คนและพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. (2015). ท้องถิ่นภาคกลางท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง: บทสังเคราะห์จากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพื้นที่ภาคกลาง. *Journal of Humanities and Social Sciences (HUSOKKU)*, 30(2), 107–132. retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/HUSO/article/view/32238>
- บุญเพ็ง ศ. . ., ยันต์ทอง ถ. ., กำหอม ไ. ., & นิยมทอง ก. . (2025). วัฒนธรรม: พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กับการบูรณาการการสอนวิชาประวัติศาสตร์. *วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม*, 6(2), 99–109. สืบค้น จาก <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/src/article/view/1941>
- รังสรรค์ จันต๊ะ. (2015). ภูมินามพื้นบ้าน : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับวรรณกรรม พื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนบน. *วารสารช่วงฝน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*, 10, 9–31. สืบค้น จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/khuangpaya/article/view/236017>
- เอี่ยม ทองดี . (2015). พลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. *Journal of Language and Culture*, 20(2), 97. retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLC/article/view/32432>
- Brennan-Horley, C., Luckman, S., & Gibson, C. (2010). *Mapping the creative industries: A scoping review*. Australian Research Council.
- Chambers, R. (1997). *Whose reality counts? Putting the first last*. Intermediate Technology Publications.
- Chopyot, sunthonchai . (2020). Local history for sustainable and consolidated local development. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 17(2), 115–138. retrieved from https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/244053

- Connerton, P. (1989). *How societies remember*. Cambridge University Press.
- Fry, G. W. (2002). *The evolution of educational reform in Thailand*. In G. W. Fry (Ed.), *The Thai education scene* (pp. 1–22). Silkworm Books.
- Geertz, C. (1983). *Local knowledge: Further essays in interpretive anthropology*. Basic Books.
- Glassberg, D. (2001). *Sense of history: The place of the past in American life*. University of Massachusetts Press.
- Goldbard, A. (2006). *New creative community: The art of cultural development*. New Village Press.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Trans.). University of Chicago Press. (Original work published 1950)
- Misztal, B. A. (2003). *Theories of social remembering*. Open University Press.
- Perks, R., & Thomson, A. (Eds.). (2015). *The oral history reader* (3rd ed.). Routledge.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Reynolds, C. J. (2002). *National identity and its defenders: Thailand today*. Silkworm Books.
- Rosenzweig, R., & Thelen, D. (1998). *The presence of the past: Popular uses of history in American life*. Columbia University Press.
- Sattayanurak, A. (2005). *The construction of Thai identity and history in the curriculum*. Thammasat University Press.
- Simon, N. (2010). *The participatory museum*. Museum 2.0.
- Sirisambhand, P. (2016). *Community historical learning center in Huai Tom: A case of ethnic heritage management*. *Journal of Social Development*, 18(2), 45–68.
- Somchai, P. (1999). *Alternative histories: Grassroots narratives in Thailand*. *Southeast Asian Studies Journal*, 37(1), 65–88.
- Thompson, E. P. (1966). *The making of the English working class*. Vintage Books.
- Thongchai, W. (1994). *Siam mapped: A history of the geo-body of a nation*. University of Hawaii Press.
- UNESCO. (2011). *UNESCO recommendation on the historic urban landscape*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Yamkat, N. (2015). *Innovative education and community-based learning: Thai case studies*. *Journal of Education Innovation*, 9(1), 33–50.

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์

Changing Thai Culture and Identity in the Era of Globalization

นายพรชัย ปิ่นแก้ว¹

Mr.Ponchai Pinkaew

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ไทยภายใต้บริบทของ
โลกาภิวัตน์ โดยมุ่งสำรวจแนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษาเชิงประจักษ์ เพื่อทำความเข้าใจพลวัตทางวัฒนธรรมที่
เกิดขึ้นในสังคมไทยร่วมสมัย บทความชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์ส่งผลให้เกิดการไหลเวียนของทุนวัฒนธรรม เทคโนโลยี
และแนวคิดจากต่างประเทศเข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะผ่านกลไกของสื่อดิจิทัลและอุตสาหกรรม
บันเทิง ส่งผลให้วัฒนธรรมไทยต้องเผชิญกับทั้งโอกาสและความท้าทาย ในด้านหนึ่งโลกาภิวัตน์เปิดโอกาสให้เกิด
การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์อัตลักษณ์แบบใหม่ และการแสดงออกของกลุ่มเฉพาะในสังคม เช่น
เยาวชน ชาติพันธุ์ และกลุ่มความหลากหลายทางเพศ แต่อีกด้านหนึ่งก็ทำให้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมหลาย
ประการถูกกลดทอนบทบาท หรือหลอมรวมจนสูญเสียรากเหง้าทางสังคมและจิตวิญญาณ การวิเคราะห์ภายใต้กรอบ
แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ที่เลื่อนไหล การผสมผสานทางวัฒนธรรม และอำนาจละมุนชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ไทยในยุคใหม่
ไม่ใช่สิ่งตายตัว หากเป็นกระบวนการที่ผู้คนสามารถต่อรอง เลือกรื้อ และแสดงออกในบริบทที่หลากหลาย
บทความเสนอว่า การจัดการทางวัฒนธรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ควรเน้นแนวทางแบบพลวัตที่ให้คุณค่ากับความ
หลากหลายทางอัตลักษณ์ ส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อ พัฒนานโยบายเชิงวัฒนธรรมที่สร้างสมดุลระหว่างการอ้างกับ
การปรับตัว ตลอดจนสร้างพื้นที่สำหรับการแสดงออกเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีส่วนร่วม เพื่อให้วัฒนธรรม
ไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีชีวิตและยั่งยืนในสังคมโลกาภิวัตน์

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง, วัฒนธรรม, อัตลักษณ์, ไทย, โลกาภิวัตน์

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ วิทยาลัยน่าน; Uttaradit Rajabhat University, Nan College, Thailand

Corresponding author, e-mail: ponchaipinkaew@gmail.com, Tel. 087-28454719

Abstract

This article aims to analyze the transformation of Thai culture and identity within the context of globalization, through the application of conceptual frameworks, critical theories, and empirical case studies. It highlights how globalization—particularly via digital media and the entertainment industry—has facilitated the rapid influx of cultural capital, technology, and ideologies into Thai society. These influences have brought about both opportunities and challenges. On the one hand, globalization enables cross-cultural exchange, creative identity formation, and the emergence of expressive spaces for specific groups such as youth, ethnic minorities, and the LGBTQ+ community. On the other hand, it has led to the diminishing role of traditional Thai customs and the erosion of cultural roots through homogenization. Through the lens of fluid identity, cultural hybridity, and soft power, this study reveals that Thai identity in the modern era is not static, but rather a dynamic process involving negotiation, selection, and performance across diverse contexts. The paper argues that managing Thai culture under globalization requires a dynamic approach that values identity pluralism, fosters media literacy, and encourages culturally balanced policy development. It also recommends the promotion of inclusive cultural platforms that support participation and creative expression. These measures can ensure that Thai culture remains a living, adaptive, and sustainable force in an increasingly interconnected world.

Keywords: Changing, Culture, Identity, Thai, Globalization

1. บทนำ

ในยุคที่โลกาภิวัตน์กลายเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของสังคมมนุษย์ วัฒนธรรมไทยซึ่งเคยมีความมั่นคงในกรอบประเพณีและอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ได้เผชิญกับการไหลบ่าของวัฒนธรรมข้ามพรมแดนอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน (Appadurai, 1996) ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนไทยถูกท้าทายและแปรเปลี่ยนทั้งจากเทคโนโลยีสารสนเทศ การบริโภควัฒนธรรมจากตะวันตกและตะวันออก ตลอดจนการสื่อสารไร้พรมแดนผ่านสื่อสังคม สถานะเช่นนี้ทำให้การพิจารณาถึง “อัตลักษณ์ไทย” กลายเป็นประเด็นที่ทั้งซับซ้อนและเร่งด่วนในการวิเคราะห์ถึงสถานะปัจจุบันและทิศทางในอนาคตของความเป็นไทย

การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์จึงมิได้เป็นเพียงการสำรวจความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเท่านั้น หากยังสะท้อนถึงพลวัตของสังคมไทยที่พยายามปรับตัวเพื่อธำรงความเป็นตัวตนท่ามกลางแรง

กระเพื่อมจากภายนอก(Hall, 1996) วาทกรรมเกี่ยวกับความเป็นไทยที่เคยถูกนิยามในกรอบรัฐชาติ ความจงรักภักดี หรือแบบแผนวัฒนธรรมประเพณี ถูกตั้งคำถามใหม่โดยเฉพาะจากคนรุ่นใหม่ในสังคมดิจิทัล(Thongchai Winichakul ,1994) ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก่อให้เกิดทั้งโอกาสในการสร้างสรรค์อัตลักษณ์ร่วมสมัย และความเสี่ยงต่อการหลอมรวมจนสูญเสียลักษณะเฉพาะตัวของวัฒนธรรมไทย ผลกระทบในแง่ลบของกระบวนการโลกาภิวัตน์ซึ่งถือเป็นพัฒนาการอีกกระบวนการหนึ่งของระบบทุนนิยมก็นำมาซึ่งการครอบงำทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศโลกตะวันตกผ่านการไหลบ่าของทุนข้ามชาติที่ได้เข้ามาเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากกลุ่มประเทศที่ด้อยพัฒนาในรูปแบบที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นแนวคิดบริโภคนิยม วัตถุนิยม หรือการทำให้วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือประเพณีกลายเป็นสินค้า(ณัฐพงศ์ รักษาม,2516)

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ไทยภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ โดยเน้นการพิจารณาทั้งด้านแนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษาในสังคมร่วมสมัย อันจะช่วยให้เข้าใจพลวัตของวัฒนธรรมไทยที่มีได้หยุดนิ่ง แต่เคลื่อนไหวอยู่ระหว่างการธำรงรักษาและการปรับเปลี่ยน (Featherstone, 1995; Pieterse, 2004) บทความจะนำเสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์และโลกาภิวัตน์ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ตัวอย่างเชิงประจักษ์ ตลอดจนข้อเสนอเพื่อการจัดการทางวัฒนธรรมที่ตอบรับกับบริบทใหม่อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

2.แนวคิดและวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ได้ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “อัตลักษณ์ที่ลื่นไหล” (Fluid identity) ซึ่งเสนอว่าอัตลักษณ์มิใช่สิ่งตายตัว หากเป็นผลของกระบวนการทางสังคมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง (Hall, 1996) ในทัศนะของสจวร์ต ฮอลล์(Stuart Hall) อัตลักษณ์เป็น “จุดเชื่อมโยงระหว่างการพูดถึงตัวตนกับโครงสร้างทางสังคมและประวัติศาสตร์” (Hall, 1990) ขณะที่วัฒนธรรมถูกมองว่าเป็นพื้นที่ของการต่อรอง การสร้างความหมาย และการผลิตซ้ำ ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอภายใต้บริบทของอำนาจและอิทธิพลข้ามชาติ (Bhabha, 1994)

แนวคิดเรื่อง “โลกาภิวัตน์” เองก็มีพัฒนาการจากการเน้นมิติทางเศรษฐกิจ ไปสู่การพิจารณาด้านวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ โดยอรุณ อับปาดูไร(Arjun Appadurai ,1996) เสนอกรอบวิเคราะห์ผ่านห้าแนวมิติ ได้แก่ ชาติพันธุ์วิทยา(Ethnoscapes) สื่อวิทยา(Mediascapes) เทคโนโลยีวิทยา(Technoscapes) การเงินวิทยา(Financescapes) และอุดมการณ์วิทยา (Ideoscapes) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์มิใช่เพียงการเคลื่อนที่ของสินค้าและบริการ แต่ยังรวมถึงการแพร่กระจายของภาพแทน ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่มีผลกระทบต่อการสร้างความเป็นตัวตนของบุคคลในแต่ละบริบท สถานการณ์เช่นนี้ส่งผลให้วัฒนธรรมกลายเป็นพื้นที่ของ “ความผสมผสาน” (Hybridity) ซึ่งโฮมี ภาภา(Homi Bhabha ,1994) มองว่าเป็นกระบวนการที่ไม่เพียงแต่อยู่ระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมใหม่เท่านั้น หากยังเป็นจุดที่เกิดการต่อรองอำนาจและการนิยามความหมายใหม่อย่างต่อเนื่อง

ในบริบทของไทยงานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของอัตลักษณ์ไทยที่ไม่ได้เป็นเพียงผลจากการครอบงำทางวัฒนธรรมของตะวันตกเท่านั้น หากยังสะท้อนถึงพลวัตภายในของสังคมไทยเองที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัย และพื้นที่ (Kasian, 2004; Reynolds, 2002) นักวิชาการไทยเช่น เกษียร เตชะพีระ ได้อภิปรายถึงความเปลี่ยนแปลงของวาทกรรม “ความเป็นไทย” ว่ามิใช่สิ่งบริสุทธิ์ดั้งเดิม แต่เป็นผลของกระบวนการสร้างและผลิตซ้ำโดยรัฐและกลไกทางอุดมการณ์ (Kasian, 2004) การเข้าใจอัตลักษณ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์จึงต้องตั้งอยู่บนฐานคิดแบบวิพากษ์ และพร้อมที่จะยอมรับความหลากหลาย แปรเปลี่ยน และพลวัตที่ดำรงอยู่ในชีวิตจริงของประชาชน

3. บริบทของโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อสังคมไทย

โลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 21 มิได้เป็นเพียงการขยายตัวของตลาดเสรีและเทคโนโลยีการสื่อสาร แต่ยังหมายถึงการหลอมรวมของอิทธิพลทางวัฒนธรรม ความคิด และค่านิยมจากหลากหลายพื้นที่เข้าด้วยกันอย่างรวดเร็วและเข้มข้น (Giddens, 1999) สำหรับประเทศไทย การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา บวกกับการเติบโตของโครงสร้างพื้นฐานด้านโทรคมนาคมและอินเทอร์เน็ต ได้เร่งให้เกิดกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่แทรกซึมเข้าสู่ทุกระดับของสังคม ตั้งแต่ระดับมหภาค เช่น นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ ไปจนถึงระดับจุลภาค เช่น พฤติกรรมการบริโภค การสื่อสาร และการรับรู้โลกของประชาชนทั่วไป (Castells, 2000)

หนึ่งในกลไกสำคัญของโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้งคือ “สื่อดิจิทัล” ซึ่งทำให้การแพร่กระจายของวัฒนธรรมข้ามชาติเป็นไปอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook), ยูทูบ (YouTube) และ ตี๊กต็อก (TikTok) ได้กลายเป็นพื้นที่กลางในการบริโภค สร้าง และแบ่งปันวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ๆ (Miller et al., 2016) คนไทยจำนวนมากโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ มีโอกาสเข้าถึงเนื้อหาจากต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ การเลียนแบบ และการปรับประยุกต์ในวิถีชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นแฟชั่น ภาษา อาหาร หรือแนวคิดเกี่ยวกับตัวตนและความสำเร็จ (Chadha & Kavoori, 2000)

อิทธิพลจากวัฒนธรรมข้ามชาติที่โดดเด่นในสังคมไทยปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่แค่ตะวันตก หากยังรวมถึงวัฒนธรรมจากเอเชียตะวันออก เช่น เกาหลีใต้และญี่ปุ่น ที่สามารถสร้างอิทธิพลอย่างลึกซึ้งผ่านกระบวนการมานาภาพ (Soft power) โดยเฉพาะอุตสาหกรรมบันเทิงและแฟชั่น (Joo, 2011; Otmazgin, 2014) ปรากฏการณ์เพลงป๊อปเกาหลี (Korean pop -K-pop) และ วัฒนธรรมญี่ปุ่น (J-culture) ได้รับความนิยมในหมู่เยาวชนไทยอย่างแพร่หลาย และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและการนิยามตนเองใหม่ในรูปแบบที่ข้ามกรอบประเพณีเดิม ตัวอย่างเช่น การแต่งกายตามศิลปิน การเรียนรู้ภาษาเกาหลี การบริโภคสื่อบันเทิงแบบพฤติกรรมการดูซีรีส์หรือสื่อบันเทิงอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นเวลานานจนเสพติด (Binge-watching) และการรวมกลุ่มแฟนคลับออนไลน์ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสัญญาณของการเปิดพื้นที่วัฒนธรรมใหม่ในสังคมไทย

4.ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทย

การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์มีลักษณะเฉพาะที่ซับซ้อน ทั้งในด้านการคงอยู่ การปรับตัว และการเสื่อมถอยขององค์ประกอบดั้งเดิม โดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและพิธีกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การกราบไหว้ผู้ใหญ่ การทำบุญตักบาตร หรือการถือศีลในวันสำคัญ เริ่มมีบทบาทลดลงในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีวิถีชีวิตเร่งรีบและให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมสมัยนิยมมากขึ้น (Mulder, 2000) การลดทอนบทบาทของพิธีกรรมเหล่านี้มิได้เกิดจากการต่อต้านโดยตรง หากเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและโครงสร้างครอบครัวที่แยกตัวจากชุมชนแบบดั้งเดิม รวมถึงการรับอิทธิพลจากค่านิยมแบบปัจเจกนิยมตะวันตก (Inglehart & Baker, 2000) โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับค่านิยมพื้นฐาน ด้านการประหยัดและอดออม ด้านการมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมายและด้านความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ในระดับปานกลางและในทิศทางเดียวกัน ส่วนด้านการปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง โลกาภิวัตน์ด้านสังคมมีความสัมพันธ์กับค่านิยมพื้นฐาน ด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านการมีระเบียบวินัยและด้านการเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนาและความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ในระดับปานกลางและทิศทางเดียวกัน ส่วนด้านวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับค่านิยมพื้นฐาน ด้านความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ในระดับปานกลาง(สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2016)

ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมไทยก็ได้เกิดกระบวนการผสมผสาน (Hybridization) กับวัฒนธรรมต่างชาติอย่างชัดเจนในหลายมิติ ทั้งด้านอาหาร ดนตรี ศิลปะ และภาษา ซึ่งไม่เพียงแต่สะท้อนความสามารถในการปรับตัวของวัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างความหมายใหม่ที่ผู้คนสามารถเลือกและผสมผสานสิ่งต่างๆ ได้ตามบริบทของตน (Canclini, 1995) ตัวอย่างเช่น อาหารฟิวชันที่นำวัตถุดิบไทยมาผสมกับเทคนิคการปรุงแบบตะวันตก หรือการฟังเพลงลูกทุ่งที่ผสมผสานจังหวะและการแต่งกายแบบเกาหลี สิ่งเหล่านี้แสดงถึงการเคลื่อนตัวของวัฒนธรรมจากความเป็น “ไทยแท้” ไปสู่รูปแบบใหม่ที่สะท้อนอัตลักษณ์ซ้อนทับ และความเป็นพลวัตของวัฒนธรรมร่วมสมัย (Tomlinson, 1999)

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมไทยยังปรากฏชัดในระดับสัญลักษณ์ เช่น ภาษา การแต่งกาย และพฤติกรรมสาธารณะ ภาษาไทยปัจจุบันมีการรับคำจากภาษาอังกฤษและภาษาเกาหลีเข้ามาใช้อย่างแพร่หลายในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนเมือง เช่น คำว่า “เฟรนด์ลี่”, “อินฟลูเอนเซอร์” หรือ “อปป้า” ซึ่งสะท้อนถึงการปรับเปลี่ยนระบบสื่อสารให้เชื่อมโยงกับโลกสากลมากขึ้น (Siriyuvasak, 2008) นอกจากนี้การแต่งกายที่ผสมผสานระหว่างแฟชั่นตะวันตกกับรสนิยมท้องถิ่น และการแสดงออกในพื้นที่สาธารณะที่เน้นการแสดงตน (Self-presentation) ในรูปแบบที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมออนไลน์ ล้วนเป็นตัวอย่างของการเปลี่ยนผ่านจากวัฒนธรรมประเพณีสู่วัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างมีนัยสำคัญ (Miller, 2011)

6. อัตลักษณ์ไทยในบริบทใหม่

อัตลักษณ์ไทยในบริบทของโลกาภิวัตน์มิได้สลายไป หากแต่ได้แปรเปลี่ยนไปสู่รูปแบบใหม่ที่มีลักษณะหลากหลายและยืดหยุ่นมากขึ้น การนิยามความเป็นไทยในยุคปัจจุบันจึงไม่อาจอิงกับกรอบค่านิยมที่รัฐเคยสร้างขึ้นในอดีตได้อย่างสมบูรณ์ เช่น คำขวัญ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ที่เคยเป็นแกนกลางของอัตลักษณ์ไทยกำลังถูกตั้งคำถามจากคนรุ่นใหม่ที่เติบโตมากับระบบการสื่อสารไร้พรมแดน (Winichakul, 2008) อัตลักษณ์จึงกลายเป็นพื้นที่ของการต่อรองระหว่างความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์กับประสบการณ์ปัจเจกในโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่นิยามตัวเองผ่านการเลือกบริโภควัฒนธรรมและการแสดงออกในพื้นที่ดิจิทัล (Turkle, 2011)

ความหลากหลายของอัตลักษณ์ไทยในยุคโลกาภิวัตน์ปรากฏชัดในหลายมิติ ทั้งในเชิงภูมิภาค ชนชาติพันธุ์ อายุ และเพศสภาพ โดยเฉพาะการขยายพื้นที่การแสดงออกของอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือหรือภาคอีสาน ที่เริ่มกลับมาสำรวจและแสดงอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนผ่านงานศิลปะ ภาษา และพิธีกรรม (Thongchai, 2011) อีกทั้งกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ซึ่งเคยถูกกดทับทางสังคม ก็สามารถแสดงอัตลักษณ์อย่างเปิดเผยมากขึ้นผ่านโลกออนไลน์และวัฒนธรรมป๊อป สถานะนี้แสดงถึงการเปิดพื้นที่ต่อรองอัตลักษณ์ที่เคยถูกจำกัดไว้ภายใต้กรอบแบบเหมารวมของ “ความเป็นไทย” ให้มีความซับซ้อนและเป็นพลวัตมากยิ่งขึ้น (Connell & Messerschmidt, 2005)

ในโลกดิจิทัลอัตลักษณ์ไทยมิได้จำกัดอยู่เพียงในบริบทของชาติ แต่ยังถูกประกอบสร้างและเผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ในรูปแบบที่หลากหลาย ผู้ใช้งานสื่อสังคมสามารถเลือกสื่อสารอัตลักษณ์ของตนได้ทั้งในฐานะ “คนไทย” และในฐานะ “พลเมืองโลก” ซึ่งสะท้อนการมีอยู่ของอัตลักษณ์ที่ทับซ้อนและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา (boyd, 2014) ตัวอย่างเช่น การใช้แฮชแท็กภาษาอังกฤษร่วมกับภาษาไทยในการแสดงจุดยืนทางการเมือง หรือการผลิตคอนเทนต์ที่สะท้อนความเป็นไทยผ่านมุขตลก การทำอาหาร หรือการวิจารณ์วัฒนธรรมตะวันตก อัตลักษณ์ไทยในโลกดิจิทัลจึงมิได้เป็นเพียงผลของการถูกกลืน แต่ยังเป็นกระบวนการของการผลิต ความต้านทาน และการเจรจาเชิงสัญลักษณ์อย่างต่อเนื่อง (Poster, 2001)

โดยสรุปอัตลักษณ์ไทยในบริบทใหม่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์มีทั้งองค์ประกอบที่เป็น “ทุนทางวัฒนธรรมเชิงบวก” และ “แนวโน้มเสี่ยง” ที่ควรได้รับการคัดกรองอย่างรอบคอบ อัตลักษณ์ที่ควรส่งเสริม ได้แก่ ความยืดหยุ่นในการปรับตัว การเปิดรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การแสดงออกที่ยอมรับพหุอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์และเพศสภาพ ตลอดจนรูปแบบวัฒนธรรมร่วมสมัยที่ผสานความคิดสร้างสรรค์กับคุณค่าท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านอำนาจละมุน เสริมความเป็นพลเมืองโลก และสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เปิดกว้างมากขึ้น ในทางกลับกันอัตลักษณ์ที่ไม่ควรส่งเสริมคือรูปแบบที่ยึดติดกับภาพแทนแบบเหมารวม ลดทอนความหลากหลาย หรือยึดโยงอยู่กับค่านิยมที่ตก้าความไม่เท่าเทียม ทั้งยังรวมถึงอัตลักษณ์เชิงบริโภคนิยมที่รับจากวัฒนธรรมต่างชาติอย่างไม่มีวิพากษ์ ซึ่งอาจนำไปสู่การกลืนทับรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและทำให้ความหมายของความเป็นไทยกลายเป็นเพียงสัญลักษณ์เชิงการตลาด การจำแนกทั้งสองมิติอย่างชัดเจนจึงมีความจำเป็นต่อการ

ทำความเข้าใจผลกระทบในหัวข้อถัดไป รวมถึงการกำหนดแนวทางจัดการวัฒนธรรมไทยให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและสร้างสรรค์ในระยะยาว

7.ผลกระทบและความท้าทาย

ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ไทยไม่ได้มีเพียงด้านลบ หากยังเปิดโอกาสให้เกิดการปรับตัวเชิงสร้างสรรค์และการสร้างพลังทางวัฒนธรรมใหม่ๆ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมข้ามชาติทำให้คนไทยสามารถเข้าถึงความรู้ แนวคิด และวิถีชีวิตที่หลากหลาย อันเอื้อต่อการพัฒนาแนวคิดแบบเปิดกว้างและสำนึกพลเมืองโลก (Beck, 2000) นอกจากนี้ การผลิตสื่อสร้างสรรค์ที่สะท้อนความเป็นไทยในรูปแบบใหม่ เช่น ละครไทยที่โด่งดังในต่างประเทศ หรือศิลปินไทยที่ได้รับการยอมรับในเวทีสากล ล้วนแสดงถึงศักยภาพของวัฒนธรรมไทยในการปรับตัวและใช้ประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ในมิติใหม่ (Iwabuchi, 2002) จนก่อให้เกิดการต่อต้านโลกาภิวัตน์เกิดขึ้น ซึ่งคุณลักษณะของการต่อต้านที่เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้มีลักษณะที่แตกต่างจากอดีต โดยมีคุณลักษณะเด่น คือการเกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทั่วโลกและรวดเร็วกว่าที่เคยเป็นมาเนื่องจากคุณลักษณะของสื่อใหม่ที่สามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวาง รวดเร็วประกอบกับคุณลักษณะบางประการของโลกาภิวัตน์เอง ทั้งนี้ข้อดีที่เด่นชัดของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้โดยง่าย การจัดความยุ่งยากและขัดความสับสนเปลี่ยนทรัพยากร แต่อย่างไรก็ตามการเข้ามามีส่วนร่วมได้ง่ายของประชาชนอาจทำให้เกิดการขาดความรู้สึกร่วมถึงปัญหานั้นๆ อย่างแท้จริง(พรรณพิลาศ กุลติลก,2017)

อย่างไรก็ตามโลกาภิวัตน์ก็ได้ปราศจากผลกระทบเชิงลบต่อวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะความเสี่ยงของการหลอมรวมจนสูญเสียลักษณะเฉพาะของความเป็นไทยในบางมิติ การบริโภควัฒนธรรมตะวันตกอย่างไม่วิพากษ์ เช่น การยึดติดกับบริโภคนิยม วัตถุนิยม หรือมาตรฐานความงามแบบตะวันตกอาจนำไปสู่การบั่นทอนค่านิยมดั้งเดิมและทำให้เกิดอัตลักษณ์ที่ผิวเผินหรือไม่มีรากฐาน (Barber, 1995) ยิ่งไปกว่านั้นการผลิตวัฒนธรรมเพื่อการตลาดที่มุ่งตอบสนองตลาดโลกอาจลดทอนคุณค่าทางจิตวิญญาณและบริบทเฉพาะถิ่นของวัฒนธรรมไทยจนกลายเป็นเพียงสินค้าเชิงสัญลักษณ์ที่ถูก “บรรจุหีบห่อ” เพื่อการบริโภค (Ritzer, 2011) วัฒนธรรมโลกและเทคโนโลยีที่พัฒนาแบบก้าวกระโดดซึ่งเยาวชนไทยเปิดรับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตอย่างเต็มที่ส่งผลให้ทัศนคติและค่านิยมของเยาวชนเปลี่ยนแปลงเป็นผลให้มรดกไทยถูกปรับเปลี่ยนไปตามกระแสนิยมเกิดพฤติกรรมไร้มารยาทแบบสุดโต่งระบอบไปทั่ว(สกลพร ขจรศิลป์,2022)

ความท้าทายสำคัญจึงอยู่ที่การรักษาคุณภาพระหว่างเปิดรับวัฒนธรรมโลกกับการธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างมีสติและวิจารณญาณ รัฐไทยและภาคสังคมควรมีบทบาทเชิงรุกในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและวัฒนธรรม พร้อมทั้งสนับสนุนการผลิตเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับบริบทไทย และสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก (UNESCO, 2009) นอกจากนี้การปลูกฝังความเข้าใจเรื่อง “อัตลักษณ์ที่ยืดหยุ่น”

(Negotiated identity) ซึ่งให้คุณค่ากับความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลง จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมในระยะยาว (Sen, 2006) เพราะวัฒนธรรมที่สามารถปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่น คือวัฒนธรรมที่มีชีวิตและยั่งยืน

ในอีกด้านหนึ่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ยังนำมาซึ่ง “ผลเชิงบวก” ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยในระยะยาว ซึ่งมักถูกกล่าวถึงน้อยเมื่อเทียบกับผลกระทบด้านลบ ความเปิดกว้างต่อวัฒนธรรมต่างชาติช่วยขยายขอบเขตความคิดสร้างสรรค์ของคนไทย ทำให้เกิดการผสมผสานองค์ความรู้ แนวคิด และรูปแบบศิลปะใหม่ๆ ที่ต่อยอดไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และเสริมศักยภาพด้านอำนาจละมุนอย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันการที่ประชาชนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสต่อรองอัตลักษณ์อย่างเสรีมากขึ้น ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และเพศสภาพ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการสร้างสังคมพลเมืองที่เปิดกว้างและมีวิจารณ์ญาณ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังเอื้อต่อการพัฒนาทักษะดิจิทัล การเรียนรู้ข้ามพรมแดน และการมีส่วนร่วมทางสังคมในรูปแบบใหม่ที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม เมื่อมองเช่นนี้ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไม่เพียงเป็นความท้าทาย หากยังเป็นโอกาสสำคัญที่สามารถนำไปสู่การจัดการและการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอย่างมีทิศทางในหัวข้อต่อไป โดยเฉพาะการสร้างสมดุลระหว่างความยืดหยุ่นทางอัตลักษณ์กับการธำรงคุณค่าที่เป็นรากฐานของสังคมไทยร่วมสมัย

8.แนวทางการจัดการและส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

การจัดการวัฒนธรรมไทยในบริบทโลกาภิวัตน์จำเป็นต้องอาศัยนโยบายที่มีวิสัยทัศน์แบบบูรณาการ โดยภาครัฐควรมีบทบาทหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่ไม่เพียงเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเท่านั้น แต่ต้องส่งเสริมการพัฒนาและปรับประยุกต์วัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ (Smith, 2006) ยุทธศาสตร์เหล่านี้ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการสนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่สามารถสื่อสารอัตลักษณ์ไทยได้อย่างมีศักยภาพในระดับสากล ตัวอย่างของนโยบายดังกล่าวสามารถเห็นได้จากแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่มุ่งเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับนวัตกรรมทางเศรษฐกิจ (Howkins, 2001)

นอกจากภาครัฐแล้ว สถาบันการศึกษาและภาคประชาสังคมก็มีบทบาทสำคัญในการธำรงและพัฒนาอัตลักษณ์ไทยในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ สถาบันการศึกษาควรปรับหลักสูตรเพื่อให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมในเชิงวิพากษ์ ส่งเสริมการเข้าใจวัฒนธรรมในฐานะกระบวนการมีชีวิต และปลูกฝังทักษะการคิดเชิงระบบเกี่ยวกับอัตลักษณ์และพลวัตทางสังคม (Banks, 2006) ส่วนภาคประชาสังคมสามารถเป็นเวทีกลางในการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม การแสดงออก และการต่อรองอัตลักษณ์ในลักษณะสร้างสรรค์และหลากหลาย โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่สามารถเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมกับพลังของคนรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืน (Nederveen Pieterse, 2009)

สรุป

จากการวิเคราะห์ตลอดบทความนี้จะเห็นได้ว่า โลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ไทยอย่างลึกซึ้ง ทั้งในแง่ของการเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การผลิตอัตลักษณ์ใหม่ที่หลากหลาย และการขยายพื้นที่แสดงออกของกลุ่มเฉพาะ ในขณะเดียวกันก็สร้างความท้าทายต่อการดำรงคุณค่าและรากฐานของวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม การเข้าใจอัตลักษณ์ไทยในยุคปัจจุบันจึงต้องมองอย่างซับซ้อนและไม่ยึดติดกับนิยามคงที่ หากต้องเปิดรับแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในฐานะกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ในอนาคตการศึกษาและการจัดการวัฒนธรรมไทยควรตั้งอยู่บนแนวทางแบบพลวัต (Dynamic approach) ที่ให้คุณค่ากับความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ การส่งเสริม อำนาจละมุน (Soft power) แบบไทยๆ ควรมุ่งเน้นการใช้ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชน ผสานกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ เพื่อสร้างความน่าสนใจในเวทีโลก โดยไม่ละทิ้งรากเหง้าเชิงคุณค่าและจิตวิญญาณ ในบริบทเช่นนี้ วัฒนธรรมไทยจะไม่เพียงดำรงอยู่ในฐานะของมรดกที่ต้องปกป้องเท่านั้น หากยังเป็นทรัพยากรที่มีชีวิต และสามารถต่อเติม ต่อเติม และต่อยอดได้อย่างยั่งยืนในสังคมโลกาภิวัตน์

เอกสารอ้างอิง

- ขจรศิลป์ ส. (2022). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมมารยาทไทยของเยาวชน. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร*, 5(4), 196–205. <https://doi.org/10.14456/issc.2022.38>
- ขุนทองจันทร์ ส. (2016). ความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์กับค่านิยมพื้นฐานในสังคมไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 7(1), 160–185. สืบค้น จาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_ubu/article/view/84934
- พรณพิลาศ กุลดิลก. (2560). การขับเคลื่อนสังคมผ่านสื่อใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25(49), 59–77.
- รักงาม ณ. (2016). แนวคิดอัตลักษณ์ท้องถิ่นภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 5(2). สืบค้น จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/253070>
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.
- Banks, J. A. (2006). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* (5th ed.). Pearson.
- Barber, B. R. (1995). *Jihad vs. McWorld*. Times Books.
- Beck, U. (2000). *What is globalization?*. Polity Press.

- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.
- boyd, d. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.
- Canclini, N. G. (1995). *Hybrid cultures: Strategies for entering and leaving modernity*. University of Minnesota Press.
- Castells, M. (2000). *The rise of the network society* (2nd ed.). Blackwell.
- Chadha, K., & Kavoori, A. (2000). Media imperialism revisited: Some findings from the Asian case. *Media, Culture & Society*, 22(4), 415–432.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829–859.
- Featherstone, M. (1995). *Undoing culture: Globalization, postmodernism and identity*. SAGE Publications.
- Giddens, A. (1999). *Runaway world: How globalization is reshaping our lives*. Profile Books.
- Hall, S. (1990). Cultural identity and diaspora. In J. Rutherford (Ed.), *Identity: Community, culture, difference* (pp. 222–237). Lawrence & Wishart.
- Hall, S. (1996). *Questions of cultural identity*. SAGE Publications.
- Howkins, J. (2001). *The creative economy: How people make money from ideas*. Penguin.
- Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19–51.
- Iwabuchi, K. (2002). *Recentering globalization: Popular culture and Japanese transnationalism*. Duke University Press.
- Joo, J. (2011). Transnationalization of Korean popular culture and the rise of “pop nationalism” in Korea. *The Journal of Popular Culture*, 44(3), 489–504.
- Kasian, T. (2004). *Thai-style democracy: The monarchy and the people*. In *Southeast Asian Affairs* (pp. 223–238). ISEAS–Yusof Ishak Institute.
- Miller, D. (2011). *Tales from Facebook*. Polity Press.
- Miller, D., Madianou, M., & Rainie, L. (2016). *How the world changed social media*. UCL Press.
- Mulder, N. (2000). *Inside Thai society: Religion, everyday life, change*. Silkworm Books.
- Nederveen Pieterse, J. (2009). *Globalization and culture: Global mélange* (2nd ed.). Rowman & Littlefield.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.

- Otmazgin, N. (2014). *Regionalizing culture: The political economy of Japanese popular culture in Asia*. University of Hawai'i Press.
- Poster, M. (2001). *What's the matter with the Internet?*. University of Minnesota Press.
- Reynolds, C. J. (2002). *National identity and its defenders: Thailand, 1939–1989*. Silkworm Books.
- Ritzer, G. (2011). *The McDonaldisation of society* (6th ed.). SAGE Publications.
- Sen, A. (2006). *Identity and violence: The illusion of destiny*. W. W. Norton & Company.
- Siriyuvasak, U. (2008). Consuming modernity: The media, popular culture and the urban middle class in Thailand. In Y. Souchou (Ed.), *Remaking Asia Pacific studies* (pp. 135–150). Routledge.
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
- Thongchai, W. (1994). *Siam mapped: A history of the geo-body of a nation*. University of Hawai'i Press.
- Thongchai, W. (2011). The “Thai-style democracy” and the politics of apoliticality. *Inter-Asia Cultural Studies*, 12(1), 14–24.
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- UNESCO. (2009). *UNESCO World Report: Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. UNESCO Publishing.
- Winichakul, T. (2008). The quest for “Siwilai”: A geographical discourse of civilizational thinking in the late 19th and early 20th century Siam. *The Journal of Asian Studies*, 59(3), 528–549.

ความทรงจำร่วมกับการเมืองของความเจ็บ: บาดแผลทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทยร่วมสมัย

Memory with the Politics of Silence: Historical Wounds in Contemporary Thai Society

น.ส.วรสุดา ประกายวรรณ¹

Miss.Warasuda Prakaywan

บทคัดย่อ

บทความเรื่องความทรงจำร่วมกับการเมืองของความเจ็บ: บาดแผลทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทยร่วมสมัย มุ่งศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความทรงจำร่วม กับความเจ็บในฐานะกลไกทางการเมืองและสังคม โดยเสนอว่าความเจ็บมิได้เป็นเพียงการไม่พูดถึงเหตุการณ์ในอดีต หากแต่เป็นเครื่องมือเชิงโครงสร้างที่รัฐและสถาบันอำนาจใช้ในการจัดการอดีต ควบคุมความหมายของประวัติศาสตร์ และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบจากความรุนแรงทางการเมือง โดยใช้กรอบแนวคิดที่ว่าด้วยความทรงจำร่วม การเมืองของความทรงจำ ความเจ็บในฐานะอำนาจ และบาดแผลทางวัฒนธรรม เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของความทรงจำและความเจ็บในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเน้นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 เป็นกรณีศึกษาเชิงเปรียบเทียบ ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า สังคมไทยมีแนวโน้มเลือก “จำเพื่อเชิดชู” ในกรณี 14 ตุลาคม ขณะที่กลับ “ทำให้เจ็บ” ในกรณี 6 ตุลาคม ผ่านกลไกของรัฐ ระบบการศึกษา สื่อ และกระบวนการยุติธรรมที่ล้มเหลวในการเอาผิดผู้กระทำ ความรุนแรง ความเจ็บดังกล่าวนำไปสู่วัฒนธรรมการลอยนวลพินิจ การผลิตซ้ำของความรุนแรง และการบ่อนทำลายหลักนิติรัฐและศักดิ์ศรีของรัฐธรรมนูญ เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาต่างประเทศ ได้แก่ แอฟริกาใต้และเยอรมนี พบว่าสังคมที่เลือกเผชิญหน้ากับอดีตผ่านความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน การเปิดเผยความจริง และการสร้างวัฒนธรรมความทรงจำ สามารถเปลี่ยนบาดแผลทางประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นฐานศีลธรรมใหม่ของรัฐได้ในทางตรงกันข้าม สังคมไทยที่ยังคงยึดแนวทาง “ลืมเพื่อความสงบ” กำลังสะสมต้นทุนทางศีลธรรมและการเมืองในระยะยาว บทความจึงเสนอให้รัฐไทยสร้างกลไกความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน คุ้มครองเสรีภาพในการรื้อฟื้นความทรงจำ และเปลี่ยนกรอบคิดจากความปรองดองเชิงเงียบไปสู่ความปรองดองบนฐานของความจริง เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยที่มีความรับผิดชอบและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความทรงจำร่วม, การเมืองของความเจ็บ, บาดแผลทางวัฒนธรรม, ความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Abstract

This article, “Collective Memory and the Politics of Silence: Historical Trauma in Contemporary Thai Society,” examines the relationship between collective memory and silence as a structural mechanism of political power. It argues that silence is not merely the absence of speech but a strategic tool employed by the state and dominant institutions to control historical narratives, avoid accountability, and normalize political violence. Drawing on theories of collective memory, politics of memory, silence as power, and cultural trauma, the study analyzes the development of memory and silence in Thai political history, focusing on the events of October 14, 1973, and October 6, 1976, as comparative case studies. The findings reveal a sharp asymmetry in Thailand’s memory politics: the October 14 uprising is officially remembered as a democratic victory, while the October 6 massacre has long been rendered silent through state discourse, education, media practices, and failures of the judicial system. This enforced silence has fostered a culture of impunity, enabled the repetition of political violence, and undermined the rule of law and constitutional legitimacy. Through comparison with South Africa’s Truth and Reconciliation Commission and Germany’s post-war confrontation with the Nazi past, the article demonstrates that societies which choose to confront historical violence through truth-telling, transitional justice, and institutionalized memory are better able to transform historical trauma into a moral foundation for democratic legitimacy. In contrast, Thailand’s persistent reliance on the logic of “forgetting for the sake of stability” continues to accumulate unresolved moral and political costs. The article argues that transforming silence into shared truth is a necessary condition for sustainable democracy. It concludes by proposing policy reforms, including the establishment of transitional justice mechanisms, legal protections for truth-seeking and memory work, and the cultivation of public spaces for historical reflection, in order to replace “silent reconciliation” with reconciliation grounded in truth, accountability, and human dignity.

Keywords: Collective memory, Politics of silence, Cultural trauma, Transitional justice

1. บทนำ

ในสังคมไทยร่วมสมัย ประวัติศาสตร์การเมืองและความทรงจำทางสังคมมักถูกชักจูงด้วยเส้นของอำนาจและอคติ เหตุการณ์ที่ครั้งหนึ่งถูกจารึกไว้กลับถูกละเลย ถูกบิดเบือน หรือถูกปิดเงียบโดยรัฐและสถาบันที่ครองอำนาจเป็นเวลายาวนาน การเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครองหลังคณะราษฎร ในปี 2475 คือจุดเปลี่ยนสำคัญ แต่

ในประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการ อิทธิพลของคณะราษฎรกลับถูกลดหย่อนจนเกือบหายไปจาก “ความทรงจำร่วม” ของสังคม การวิจัยเรื่อง “banal revolutionary objects” ชี้ให้เห็นว่า หลังรัฐประหารและการเปลี่ยนแปลงอำนาจในช่วงหลังยุค 2549–2557 สัญลักษณ์ วัตถุ และวัสดุทางวัฒนธรรมของคณะราษฎรถูกกันออกไปอยู่ชายขอบ (Marginalized) จากความทรงจำสาธารณะอย่างเป็นระบบ (Crawford, 2025)

ปรากฏการณ์นี้ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของ “สิ่งที่หายไป” หากแต่สะท้อนกลไกทางการเมืองที่ควบคุมว่าอะไรควรถูกจดจำ และอะไรควรถูกลืม กล่าวคือ “การเมืองของความทรงจำ (Politics of memory)” ที่มีอำนาจในการกำหนดอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ และความ “จริง” ของชาติ ในบทความทางทฤษฎีประวัติศาสตร์ ความทรงจำ และการลืมเลือน ผลกระทบทางการเมือง ได้ให้กรอบวิเคราะห์ว่าความทรงจำและการลืม (Memory and forgetting) ไม่ใช่เรื่องหนึ่ง หรือเป็นเพียงผลจากเวลา แต่เป็นผลจาก “กระบวนการคัดเลือก (Selective process)” ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ ความขัดแย้ง และผลประโยชน์ทางการเมือง โดยที่บางเสียง อดีต และเหตุการณ์อาจถูกกดไว้ไม่ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการ (Araújo, & dos Santos, 2009)

เมื่อการเลือกจำ หรือเลือกลืมนั้นมีแรงผลักดันจากสถาบัน รัฐ และวาทกรรมหลัก ผลก็คือ การปิดทางให้คนรุ่นใหม่ไม่สามารถเข้าถึง “ความจริง” ที่แท้จริงของอดีต และไม่สามารถตั้งคำถามต่ออำนาจได้อย่างอิสระ นี่กลายเป็นปัญหาระดับโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อประชาธิปไตย การรับรู้สิทธิ และการเยียวยาทางประวัติศาสตร์ ในบริบทนี้ “ความเงียบ” ที่ครอบคลุมทั่วสังคมนั้น ไม่ได้เป็นแค่ความเงียบทางวาจา แต่คือความเงียบในฐานะโครงสร้างอำนาจที่เลือกปิดบัง ปิดกั้น และลบเลือนอดีต

อย่างไรก็ตาม มีความพยายาม “ต่อต้านความเงียบ” ผ่านการสร้าง “ความทรงจำย้อนกลับ (Counter-memory)” เช่น การรื้อฟื้นรำลึกเหตุการณ์ การผลิตวัตถุสัญลักษณ์ใหม่ และการสร้างพื้นที่ให้ประชาชนมีเสียงในการเรียกร้องความจริง ตัวอย่างงานศึกษา “banal revolutionary objects” แสดงให้เห็นว่า แม้สัญลักษณ์ของคณะราษฎรถูกแทบลบออกจากอาคาร ศิลปะ และสถานที่สาธารณะอย่างเป็นทางการ (Siddhi-Issara Foundation, 2024) แต่ผู้คนกลับใช้วัตถุในชีวิตประจำวัน ศิลปะ การ์ตูน กราฟิก และแม้แต่สื่อดิจิทัล เพื่อ “เรียกคืนความทรงจำ” และตั้งคำถามกับอำนาจเก่าเป็นการเคลื่อนไหวของความทรงจำร่วมในยุคปัจจุบัน ที่ท้าทายการลืมโดยรัฐและสถาบัน (Crawford, 2025)

บทความนี้ตั้งคำถามว่า ใครเป็นผู้กำหนดว่าอะไรควรถูกจดจำ? ใครได้รับประโยชน์จากความเงียบ? และเมื่อความทรงจำถูกรักษาหรือถูกลบโดยอำนาจ สังคมไทยจะสามารถเดินทางไปสู่ประชาธิปไตยแบบมีความรับผิดชอบ และเยียวยาความยุติธรรมในอดีตได้อย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเปิดพื้นที่วิพากษ์ “การเมืองของความเงียบ” และเสนอว่าการรื้อความทรงจำอาจเป็นเงื่อนไขสำคัญของความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน

2.แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดความทรงจำร่วม (Collective Memory)

แนวคิดเรื่อง “ความทรงจำร่วม” ถือเป็นรากฐานสำคัญในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับโครงสร้างอำนาจในสังคมสมัยใหม่ นักทฤษฎีคลาสสิกอย่าง มอริส ฮาล์บวาคส์ เสนอว่า ความทรงจำของปัจเจกไม่เคยดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่ถูกหล่อหลอมและจัดระเบียบผ่าน “กรอบทางสังคม” (Social frameworks) เช่น ครอบครัว ศาสนา โรงเรียน และรัฐ(Maurice Halbwachs,1992) ความทรงจำจึงไม่ใช่เพียงการระลึกถึงเหตุการณ์ในเชิงปัจเจก แต่เป็นกระบวนการผลิตซ้ำความหมายในระดับสังคม ที่เชื่อมโยงกับอำนาจ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของกลุ่ม

ต่อมา แอน อัสมันน์ ได้ต่อยอดแนวคิดนี้ด้วยการแยก “ความทรงจำเชิงสื่อสาร” (Communicative memory) ออกจาก “ความทรงจำเชิงวัฒนธรรม” (Cultural memory) โดยชี้ว่า ความทรงจำเชิงสื่อสารเกิดจากการส่งต่อประสบการณ์ระหว่างคนรุ่นเดียวกัน ขณะที่ความทรงจำเชิงวัฒนธรรมถูกทำให้คงอยู่ผ่านสถาบัน สัญลักษณ์ พิธีกรรม เอกสาร และสื่อของรัฐ ในบริบทนี้ความทรงจำของชาติไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการคัดเลือก จัดวาง และสถาปนาโดยโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและวัฒนธรรม(Jan Assmann,2011)

พอล คอนเนอร์ตัน ยังเสนอเพิ่มเติมว่าสังคม “จดจำ” อดีตไม่เพียงผ่านถ้อยคำหรือการบันทึกทางประวัติศาสตร์ แต่ยังผ่าน “การปฏิบัติซ้ำ” (Commemorative practices) เช่น พิธีกรรม การรำลึก การเคารพสัญลักษณ์ และร่างกายของผู้คนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความทรงจำฝังอยู่ในชีวิตประจำวันและพฤติกรรมทางสังคม จึงยิ่งทำให้กระบวนการควบคุมความทรงจำของรัฐมีประสิทธิภาพในระดับที่ลึกซึ้งกว่าการเขียนประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการเพียงอย่างเดียว(Connerton,1989)

ในมิติการเมือง เจฟฟรีย์ อเล็กซานเดอร์ เสนอแนวคิด “บาดแผลทางวัฒนธรรม” (cultural trauma) เพื่ออธิบายว่า เหตุการณ์ความรุนแรงในอดีตจะกลายเป็น “บาดแผลร่วมของสังคม” ได้ก็ต่อเมื่อถูกตีความ สื่อสาร และยอมรับในเชิงสาธารณะว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งเหยื่อไม่ได้เกิดจากเหตุการณ์โดยอัตโนมัติ แต่เกิดจากกระบวนการทางสังคมที่ทำให้ความทุกข์นั้น “มีความหมายร่วม” หากกระบวนการนี้ถูกปิดกั้นหรือทำให้เงียบ บาดแผลย่อมไม่อาจได้รับการเยียวยาในระดับโครงสร้าง(Alexander,2004)

กรอบแนวคิดดังกล่าวช่วยให้มองเห็นว่า “ความทรงจำร่วม” มีใช้พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เป็นกลาง หากแต่เป็นสนามการต่อสู้ทางอำนาจระหว่างรัฐ ชนชั้นนำ สื่อ และประชาชน โดยเฉพาะในสังคมที่ผ่านความรุนแรงทางการเมืองซ้ำซ้อน เช่น สังคมไทย ความทรงจำไม่ได้ทำหน้าที่เพียงรักษาอดีต หากยังทำหน้าที่กำหนดขอบเขตของสิ่งที่ “พูดได้” และ “พูดไม่ได้” ในปัจจุบัน และส่งอิทธิพลโดยตรงต่อทิศทางของประชาธิปไตยและความยุติธรรมในระยะยาว

2.2 การเมืองของความทรงจำ (Politics of Memory)

แนวคิด “การเมืองของความทรงจำ” ชี้ให้เห็นว่า ความทรงจำไม่ใช่พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เป็นกลางหรือดำรงอยู่ด้วยตัวของมันเอง หากแต่เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม ความทรงจำของชาติ ประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการ และการรำลึกในพื้นที่สาธารณะล้วนผ่านกระบวนการ “คัดเลือก” (Selection) และ “จัดวาง” (Framing) โดยรัฐและชนชั้นนำทางอำนาจ (Assmann, 2011) ในกระบวนการนี้เหตุการณ์บางชุดถูกยกย่องให้เป็นความทรงจำแห่งความภาคภูมิใจ ขณะที่อีกหลายเหตุการณ์โดยเฉพาะเหตุการณ์ความรุนแรงของรัฐต่อประชาชนกลับถูกทำให้เลือนหาย ถูกกลบฝัง หรือถูกตีความใหม่ในลักษณะที่ลดทอนความหมายทางการเมืองลง

อาราอุโอะและดอส ซานโตส อธิบายว่า ความทรงจำและการลืม (Memory and forgetting) เป็นกระบวนการทางการเมืองโดยตรง เพราะสิ่งที่ถูกทำให้ “ลืม” มักเชื่อมโยงกับความขัดแย้ง ความผิดพลาดของรัฐ หรือการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Araújo, & dos Santos, 2009) การลืมจึงไม่ใช่ผลลัพธ์ของกาลเวลาเพียงอย่างเดียว หากเป็น “การลืมเชิงจัดการ” (Managed forgetting) ที่เกิดจากนโยบาย การศึกษา สื่อ และวาทกรรมความมั่นคงของรัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเมืองของความทรงจำคือการเมืองว่าด้วย “ใครมีอำนาจนิยามอดีต” และ “อดีตแบบใดที่สังคมควรถูกอนุญาตให้จดจำ”

ในบริบทสังคมไทย การเมืองของความทรงจำปรากฏอย่างชัดเจนผ่านการจัดการกับเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองหลายช่วงเวลา ตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519, พฤษภาคม 2535 จนถึงความขัดแย้งหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 และ 2557 เหตุการณ์เหล่านี้จำนวนไม่น้อยถูกลดทอนให้เหลือเพียง “ความไม่สงบทางการเมือง” หรือ “บทเรียนแห่งความแตกแยก” แทนที่จะถูกวิเคราะห์ในฐานะการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างเป็นระบบ การจัดวางกรอบเช่นนี้ทำให้ความทรงจำของเหยื่อถูกผลักออกจากพื้นที่สาธารณะ และลดทอนน้ำหนักทางศีลธรรมของความรุนแรงที่เกิดขึ้น

งานศึกษาว่าด้วย “banal revolutionary objects” ยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การเมืองของความทรงจำในไทยไม่ได้ดำเนินการผ่านตำรา หรือวาทกรรมทางประวัติศาสตร์เท่านั้น หากยังทำงานผ่าน “วัตถุ พื้นที่ และสัญลักษณ์” ในชีวิตประจำวัน (Crawford, 2025) การลดบทบาทของสัญลักษณ์คณะราษฎรออกจากพื้นที่สาธารณะ การรื้อถอนหรือทำให้สิ่งปลูกสร้างบางแห่งหมดความหมายเชิงการเมือง ล้วนเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่ทำงานคู่ขนานกับอำนาจรัฐ และค่อย ๆ สถาปนาความทรงจำแบบใหม่ที่สอดคล้องกับโครงสร้างอำนาจปัจจุบัน

ในทางกลับกันการเมืองของความทรงจำไม่ใช่กระบวนการด้านเดียว หากแต่เป็นพื้นที่การต่อสู้ระหว่าง “ความทรงจำของรัฐ” กับ “ความทรงจำของประชาชน” การเกิดขึ้นของคลังข้อมูลออนไลน์ งานศิลปะ ประติมากรรมเชิงการเมือง และการรื้อฟื้นเหตุการณ์ในพื้นที่สาธารณะ สะท้อนว่าความทรงจำร่วมยังคงเป็นสนามการเมืองที่มีพลวัตสูง การต่อสู้เชิงความทรงจำจึงไม่เพียงเกี่ยวข้องกับอดีต หากยังเป็นการกำหนดทิศทางของปัจจุบันและอนาคตของประชาธิปไตยไทยในระดับโครงสร้าง

2.3 ความเงียบในฐานะอำนาจ (Silence as Power)

โดยทั่วไป “ความเงียบ” มักถูกเข้าใจในฐานะการไม่พูด การวางเฉย หรือการขาดการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม ในทางสังคมศาสตร์และทฤษฎีอำนาจ ความเงียบไม่ได้เป็นเพียงสภาวะว่างเปล่าของถ้อยคำ หากแต่เป็น “เทคโนโลยีของอำนาจ” (Technology of power) ที่ทำงานผ่านการกำหนดว่าใครสามารถพูดได้ เรื่องใดสามารถถูกพูดถึง และเรื่องใดควรถูกทำให้เงียบหายไปจากพื้นที่สาธารณะ มิเชล ฟูโกต์ ชี้ว่าอำนาจไม่ได้ดำรงอยู่ผ่านสิ่งที่ถูกกล่าวออกมาเท่านั้น แต่อยู่ในสิ่งที่ “ไม่ถูกอนุญาตให้กล่าว” ด้วย (Foucault, 1978) ความเงียบจึงไม่ใช่ความว่าง หากเป็นองค์ประกอบเชิงโครงสร้างของระบอบความจริง (Regime of truth)

ในมิติเดียวกัน ปีแอร์ บูร์ดิเยอ อธิบายว่าความเงียบเป็นส่วนหนึ่งของ “ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์” (Symbolic violence) ที่ทำงานผ่านความเคยชิน บรรทัดฐาน และการยอมรับโดยไม่รู้ตัว (Bourdieu, 1991) ผู้ที่อยู่ในสถานะด้อยอำนาจมักถูกทำให้เชื่อว่า “การไม่พูด” คือความเหมาะสม ความสุภาพ หรือความปลอดภัย ขณะที่ผู้มีอำนาจสามารถนิยามกรอบการสนทนาได้อย่างเสรี กลไกเช่นนี้ทำให้ความเงียบไม่ใช่เพียงผลของความกลัวส่วนบุคคล หากแต่เป็นผลผลิตของโครงสร้างอำนาจทางสังคมที่ฝังลึก

ในบริบทของความทรงจำและประวัติศาสตร์ ความเงียบยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการอดีต เหตุการณ์ความรุนแรงจำนวนมากไม่ถูกพูดถึงอย่างเปิดเผย ไม่ปรากฏในตำราเรียนอย่างเป็นระบบ และไม่ถูกยอมรับในฐานะ “ความผิด” ของรัฐ กระบวนการเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “การลืมเชิงจัดการ” (Managed forgetting) ซึ่งชี้ว่า ความเงียบมิได้เกิดขึ้นเอง หากถูกผลิตซ้ำผ่านสถาบันการศึกษา สื่อ และวาทกรรมความมั่นคง³ (Araújo, & dos Santos, 2009) การไม่พูดถึงความรุนแรงจึงไม่ใช่เพียงการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง แต่เป็นการผลิตซ้ำความชอบธรรม (Legitimacy) ของโครงสร้างอำนาจเดิม

เมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดบาดแผลทางวัฒนธรรม (Cultural trauma) ของอเล็กซานเดอร์ จะเห็นได้ว่าความเงียบคืออุปสรรคสำคัญต่อกระบวนการทำให้ “ความทุกข์กลายเป็นความหมายร่วมของสังคม” (Alexander, Eyerman, Giesen, Smelser, & Sztopka, 2004) หากประสบการณ์ของเหยื่อไม่สามารถถูกเล่า ไม่สามารถถูกยอมรับในพื้นที่สาธารณะ บาดแผลนั้นย่อมไม่อาจขยับจากระดับปัจเจกไปสู่การเยียวยาในระดับโครงสร้างได้ ความเงียบจึงไม่เพียงกดทับความจริง แต่ยังปิดกั้นหนทางไปสู่ความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน (Transitional justice) ในสังคมไทย ความเงียบยังถูกทำให้เป็น “คุณธรรมทางวัฒนธรรม” ผ่านวาทกรรมเรื่องความสงบ ความสามัคคี และความกตัญญูต่ออำนาจ ความขัดแย้งทางการเมืองจำนวนมากจึงถูกแปลความใหม่ให้กลายเป็น “เรื่องที่ไม่ควรพูดถึง” หรือ “เรื่อง que ควรปล่อยผ่านไปเพื่อความปรองดอง” กระบวนการเช่นนี้ทำให้ความเงียบไม่ใช่เพียงผลของการบังคับโดยตรงจากรัฐ หากแต่เป็นผลของการทำให้อำนาจกลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน (Normalization of power) ซึ่งยิ่งตอกย้ำให้ “การไม่พูด” กลายเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาระเบียบอำนาจทางการเมืองและสังคมไทย

2.4 บาดแผลทางวัฒนธรรม (Cultural Trauma)

แนวคิดเรื่อง “บาดแผลทางวัฒนธรรม” ได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายว่า เหตุการณ์ความรุนแรงหรือความสูญเสียในอดีตจะกลายเป็น “บาดแผลร่วมของสังคม” ได้อย่างไร เจฟฟรีย์ อเล็กซานเดอร์ เสนอว่าบาดแผลทางวัฒนธรรมมิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติจากตัวเหตุการณ์เอง หากแต่เกิดจาก “กระบวนการทำให้ความทุกข์มีความหมายร่วม” (Meaning-making process) ผ่านการเล่าเรื่อง การสื่อสาร และการยอมรับในพื้นที่สาธารณะ (Alexander, Eyerman, Giesen, Smelser, & Sztompka, 2004) กล่าวอีกนัยหนึ่งเหยื่อไม่ได้เกิดจากเหตุการณ์เพียงลำพัง แต่เกิดจากการที่สังคมตีความว่าเหตุการณ์นั้นเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง

กระบวนการก่อรูปบาดแผลทางวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ได้แก่ การนิยามว่า “ใครคือเหยื่อ” (Who are the victims) “ใครคือผู้กระทำ” (Who is responsible) และ “เหตุการณ์นั้นมีความหมายอย่างไรต่ออัตลักษณ์ของสังคม” (Eyerman, 2001) หากองค์ประกอบเหล่านี้ถูกปิดกั้น บิดเบือน หรือทำให้คลุมเครือ บาดแผลย่อมไม่สามารถก่อตัวในระดับสังคมได้อย่างสมบูรณ์ และความรุนแรงจะถูกผลักให้กลายเป็นเพียง “ความทรงจำส่วนบุคคล” ที่ไร้พลังทางการเมืองและศีลธรรม

เมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดความเจ็บในฐานอำนาจ จะเห็นได้ว่าความเจ็บคือเงื่อนไขสำคัญที่ขัดขวางการก่อตัวของบาดแผลทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ หากประสบการณ์ของเหยื่อไม่สามารถถูกเล่า ถูกบันทึก และถูกยอมรับในฐานความจริงร่วมของสังคม บาดแผลย่อมไม่อาจขยับจากระดับปัจเจกไปสู่ระดับโครงสร้างได้³ (Araújo, & dos Santos, 2009) ในบริบทเช่นนี้ความเจ็บจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียง “กลบอดีต” แต่ยังทำลายเงื่อนไขพื้นฐานของความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน (Transitional justice)

กรณีศึกษาหลายประเทศสะท้อนให้เห็นว่าการยอมรับบาดแผลทางวัฒนธรรมเป็นจุดตั้งต้นของการฟื้นฟูศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของเหยื่อ ตัวอย่างเช่นกระบวนการของคณะกรรมการค้นหาความจริงและการปรองดอง (Truth and Reconciliation Commission) ในแอฟริกาใต้ หรือการยอมรับความผิดของรัฐเยอรมนีต่ออาชญากรรมยูกนาซี ล้วนตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า “ความจริงต้องถูกเปิดเผยก่อนความปรองดองจึงจะเป็นไปได้” ในกรอบนี้ บาดแผลทางวัฒนธรรมจึงไม่ใช่อุปสรรคต่อสันติภาพ หากเป็นเงื่อนไขของสันติภาพที่ยั่งยืน

ในทางตรงกันข้ามบริบทสังคมไทยกลับสะท้อนภาวะ “บาดแผลที่ไม่ถูกยอมรับ” (Unacknowledged trauma) เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองจำนวนมากไม่ถูกสถาปนาในฐานความผิดพลาดของรัฐ ไม่ถูกเยียวยาอย่างจริงจัง และไม่ถูกบันทึกในความทรงจำสาธารณะอย่างเป็นทางการ สภาวะเช่นนี้ทำให้บาดแผลดำรงอยู่อย่างเงิบงันในระดับปัจเจกและชุมชน ขณะที่ในระดับรัฐกลับคงไว้ซึ่งวาทกรรมความสงบและความสมานฉันท์ที่ไม่แตะต้องความจริง การไม่ยอมรับบาดแผลจึงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ความรุนแรงสามารถย้อนกลับมาได้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

3. พัฒนาการของความทรงจำและความเจ็บในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

3.1 ความทรงจำทางการเมืองในฐานะสนามต่อสู้ทางอำนาจ

ความทรงจำทางการเมืองในสังคมไทยมิได้เป็นเพียงการจดจำเหตุการณ์ในอดีตอย่างเป็นกลาง หากแต่เป็น “สนามต่อสู้” ทางอำนาจระหว่างรัฐ ชนชั้นนำ และภาคประชาชน ในการนิยามว่าเหตุการณ์ใดควรถูกจดจำ เหตุการณ์ใดควรถูกลืม และเหตุการณ์ใดควรถูกทำให้ “เจ็บหาย” ไปจากพื้นที่สาธารณะ งานของธงชัย วินิจจะกุล ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เหตุการณ์สังหารหมู่ 6 ตุลาคม 2519 มิได้ถูก “ลืม” ไปตามกาลเวลา หากแต่ถูก “ทำให้ลืม” ผ่านกลไกทางรัฐ สถาบันการศึกษา และวาทกรรมความมั่นคง (Winichakul, 2020) ความเจ็บจึงไม่ได้เป็นเพียงการขาดเสียง แต่เป็นผลผลิตของโครงสร้างอำนาจที่เลือกนิยามความหมายของอดีต ในทำนองเดียวกัน งานของมุสิกาวงศ์ (Musikawong, 2006) อธิบายว่าความทรงจำเกี่ยวกับ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ถูกจัดวางอย่างไม่สมดุลในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดย 14 ตุลาคมมักถูกนำเสนอในฐานะ “ชัยชนะของประชาธิปไตย” ขณะที่ 6 ตุลาคมกลับถูกทำให้อยู่ในสภาวะคลุมเครือ ไม่ถูกพูดถึงในเชิงโครงสร้างความรุนแรงของรัฐ ความไม่สมดุลนี้สะท้อนว่าความทรงจำไม่ใช่เรื่องของอดีตเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของการเมืองในปัจจุบัน

กล่าวได้ว่าในสังคมไทย “ความทรงจำ” ไม่เคยดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจาก “ความเจ็บ” หากแต่ทั้งสองภาวะดำรงอยู่ร่วมกันในฐานะกลไกควบคุมความหมายของประวัติศาสตร์ และเป็นฐานรองรับความชอบธรรมของอำนาจรัฐในแต่ละยุคสมัย

3.2 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516: ความทรงจำของชัยชนะและการทำให้ความเจ็บปวดจางหาย

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถูกยกให้เป็นหมุดหมายสำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยในสังคมไทย และถูกทำให้เป็น “ความทรงจำเชิงบวก” ของการลุกขึ้นต่อสู้กับเผด็จการทหาร งานศึกษาของทริงกัน (Turingan, 2024) แสดงให้เห็นว่าการสร้างอนุสรณ์สถาน 14 ตุลาคม และการใช้พื้นที่ดังกล่าวโดยขบวนการนักศึกษาในปี 2563 เป็นตัวอย่างของ “ความทรงจำที่ยังมีชีวิต” (Living memory) ซึ่งถูกนำกลับมาใช้อย่างมีนัยทางการเมืองในบริบทใหม่

อย่างไรก็ตาม การทำให้ 14 ตุลาเป็นความทรงจำของ “ชัยชนะ” ก็แลกมากับการลดทอนความซับซ้อนของความสูญเสีย ความรุนแรง และความผิดพลาดในกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง ความทรงจำแบบเชิดชู (Celebratory memory) มีส่วนทำให้โครงสร้างอำนาจที่ยังดำรงอยู่หลัง 2516 ไม่ถูกตั้งคำถามอย่างถึงราก กล่าวได้ว่า 14 ตุลาคมถูกทำให้ “จำได้” ในแบบที่ไม่สั่นคลอนโครงสร้างอำนาจเดิมมากนัก พัฒนาการของความทรงจำในกรณี 14 ตุลาจึงสะท้อนให้เห็นว่า แม้สังคมไทยจะเปิดพื้นที่ให้ “การจดจำ” บางชุดดำรงอยู่ได้ แต่ก็เป็นการจดจำภายใต้กรอบความหมายที่สอดคล้องกับระเบียบอำนาจในแต่ละยุค

3.3 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519: ความเจ็บ ความกลัว และการไม่ต้องรับผิดชอบ

ตรงกันข้ามกับ 14 ตุลาคม เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ถูกผลักออกจากความทรงจำสาธารณะมาอย่างยาวนาน งานของวินิจจะกุล (Winichakul, 2020) วิเคราะห์ว่าความเจ็บเกี่ยวกับ 6 ตุลาคมมิได้เกิดจากการ

หลงลืมโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลของการสร้างวาทกรรม “ความจำเป็นทางความมั่นคง” เพื่อทำให้ความรุนแรงของรัฐกลายเป็นเรื่องที่ไม่อาจถูกพูดอย่างเปิดเผยได้

นอกจากนี้งานของเรืองसान(Ruangsana ,2019) ยังชี้ให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคล้มเหลวอย่างเป็นระบบทั้งในระดับการสอบสวน การดำเนินคดี และการเอาผิดผู้กระทำผิด ความล้มเหลวเชิงโครงสร้างนี้ทำให้ความเจ็บไม่ได้เป็นเพียงสภาวะทางวัฒนธรรม แต่กลายเป็น “โครงสร้างของการลอยนวลพ้นผิด” (Structure of impunity) ที่ฝังรากลึกในสังคมไทย ความเจ็บในกรณี 6 ตุลาคมจึงไม่ใช่ความว่างเปล่า หากแต่เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยอำนาจ ความกลัว และบาดแผลทางประวัติศาสตร์ที่ยังไม่ได้รับการเยียวยาอย่างแท้จริง

3.4 สื่อ ภาพถ่าย และการต่อสู้เหนือการจดจำ

บทบาทของ “ภาพถ่าย” และ “สื่อ” เป็นอีกกลไกสำคัญที่กำหนดว่าความทรงจำทางการเมืองจะดำรงอยู่หรือถูกทำให้เลือนหาย งานของแซคารี (Zackari ,2021) วิเคราะห์ว่า ภาพถ่ายจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 มีชะตากรรมทางสังคมที่ต่างกันอย่างชัดเจน ภาพจาก 14 ตุลาคมถูกนำมาเผยแพร่ซ้ำอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ภาพจาก 6 ตุลาคมจำนวนมากถูกเก็บงำ ถูกเซ็นเซอร์ หรือถูกลดทอนความโหดร้ายผ่านการจัดวางในสื่อกระแสหลัก

ความแตกต่างนี้สะท้อนว่า สื่อมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียง “ผู้บันทึกประวัติศาสตร์” แต่เป็น “ผู้คัดเลือกความทรงจำ” (Selector of memory) อย่างมีนัยทางการเมือง การมองเห็นหรือมองไม่เห็นของภาพความรุนแรง มีผลโดยตรงต่อการรับรู้ของสาธารณะว่าเหตุการณ์ใดคือ “บาดแผลของชาติ” และเหตุการณ์ใดควรถูกกันออกไปจากความทรงจำร่วม ในยุคดิจิทัลบทบาทของสื่อทางเลือกและโซเชียลมีเดียเริ่มเข้ามาท้าทายการผูกขาดความทรงจำของรัฐ แต่ขณะเดียวกันก็เผชิญกับการควบคุมใหม่ในรูปแบบของกฎหมาย ความมั่นคงไซเบอร์ และการดำเนินคดีทางการเมือง

3.5 อนุสาวรีย์ ความทรงจำเชิงพื้นที่ และการเมืองของการบังคับให้ลืม

จันทร์โรจน์กิจ (Chanrochanakit ,2025) เสนอแนวคิด “การเมืองของอนุสาวรีย์” (Politics of monuments) เพื่ออธิบายว่า พื้นที่สาธารณะ อนุสาวรีย์ และสถาปัตยกรรมแห่งความทรงจำ เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดว่าประวัติศาสตร์แบบใดควรถูกยกย่อง และประวัติศาสตร์แบบใดควรถูกกลบฝัง การรื้อถอน เปลี่ยนชื่อ หรือแปรความหมายของอนุสาวรีย์ในหลายช่วงเวลา สะท้อนกระบวนการ “การบังคับให้ลืม” (Forced-forgetting) อย่างเป็นระบบ ในบริบทไทย อนุสาวรีย์ 14 ตุลาคมสามารถดำรงอยู่ได้ในพื้นที่เมือง แต่ความพยายามสร้างอนุสรณ์เกี่ยวกับ 6 ตุลาคกลับเผชิญข้อจำกัดทั้งเชิงกฎหมายและการเมืองอย่างต่อเนื่อง สิ่งนี้สะท้อนว่า “ความทรงจำเชิงพื้นที่” มิใช่สิ่งที่ประชาชนสามารถกำหนดได้อย่างเสรี หากแต่ถูกกำกับควบคุมผ่านอำนาจรัฐอย่างใกล้ชิด

3.6 คนรุ่นหลังกับการรื้อฟื้นความทรงจำที่ถูกทำให้เงียบ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะหลังปี 2563 ความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ได้ถูกนำกลับมาพูดถึงอย่างกว้างขวางโดยขบวนการคนรุ่นใหม่ ดังที่ปรากฏในงานสื่อและบทความสาธารณะหลายชิ้น เช่น บทความ “‘6 ตุลา’ ของคนรุ่นหลัง: การเมืองที่เราไม่ได้ลืม” ซึ่งชี้ให้เห็นว่า คนรุ่นใหม่มีได้มอง 6 ตุลาคมเป็นเพียงอดีต หากแต่เป็น “โครงสร้างความรุนแรงที่ยังไม่จบสิ้น” ในปัจจุบัน การรื้อฟื้นความทรงจำของคนรุ่นหลังจึงไม่ได้เป็นเพียงการระลึกถึงผู้เสียชีวิต แต่เป็นการตั้งคำถามต่อรากฐานของอำนาจ ความชอบธรรมของรัฐ และความล้มเหลวของความยุติธรรมเชิงโครงสร้าง พัฒนาการในระยะหลังนี้สะท้อนว่า ความเงียบที่เคยครอบงำสังคมไทยมาอย่างยาวนานเริ่มถูกสั่นคลอนอย่างมีนัยสำคัญ

4.ผลกระทบของการเมืองของความเงียบต่อประชาธิปไตยไทย

การเมืองของความเงียบมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมหรือจริยธรรมของสังคม หากแต่เป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของระบอบประชาธิปไตย หลักนิติรัฐ และความชอบธรรมของอำนาจรัฐ ในบริบทของสังคมไทย ความเงียบเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง โดยเฉพาะกรณี 6 ตุลาคม 2519 และเหตุการณ์ปราบปรามการชุมนุมในช่วงเวลาต่อมา ได้ทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่อาจทำงานได้อย่างสมบูรณ์ และเปิดทางให้ “วัฒนธรรมการลอยนวลพ้นผิด” (Impunity) ฝังรากลึกในโครงสร้างรัฐ บทนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบของการเมืองของความเงียบต่อประชาธิปไตยไทยในสามมิติหลัก ได้แก่ วัฒนธรรมความรับผิดชอบ วงจรความรุนแรงซ้ำซ้อน และความเปราะบางของรัฐธรรมาภิบาลกับหลักนิติรัฐ

4.1 ความเงียบกับการทำลายวัฒนธรรมความรับผิดชอบ (Accountability) ไม่มีผู้กระทำผิดเท่ากับไม่มี ความยุติธรรม

หนึ่งในผลกระทบที่รุนแรงที่สุดของการเมืองของความเงียบต่อประชาธิปไตยไทย คือการบ่อนทำลาย “วัฒนธรรมความรับผิดชอบ” (Accountability) ของรัฐต่อประชาชน เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นกรณีตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของสภาวะที่มีการใช้ความรุนแรงอย่างร้ายแรงโดยรัฐ แต่ไม่ปรากฏการนำผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง การไม่มีผู้ต้องรับผิดชอบในเชิงกฎหมาย ไม่เพียงทำให้ความเป็นธรรมต่อเหยื่อและครอบครัวไม่เกิดขึ้น หากแต่ยังส่งสัญญาณเชิงโครงสร้างว่า อำนาจรัฐสามารถใช้ความรุนแรงได้โดยไม่ต้องรับผลทางกฎหมาย

รายงานและบทวิเคราะห์ของไอลอว์ (iLaw, 2020) ชี้ให้เห็นว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้พัฒนาการประชาธิปไตยไทยเข้าสู่ภาวะ “ถดถอย” โดยตรง เพราะความรุนแรงของรัฐไม่ได้ถูกตรวจสอบย้อนหลังอย่างจริงจัง ส่งผลให้การรัฐประหารและการใช้อำนาจนอกระบบกลายเป็นสิ่งที่เกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าโดยแทบไม่ต้องเผชิญกับความรับผิดชอบทางการเมืองและกฎหมาย ในทำนองเดียวกันแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย (Amnesty International Thailand, 2024) สะท้อนว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ไม่เคยได้รับการเยียวยาในระดับโครงสร้าง ไม่มีการยอมรับความจริงอย่างเป็นทางการจากรัฐอย่างเป็นทางการ

ระบบ และไม่มีกลไกที่ทำให้ผู้สั่งการหรือผู้ปฏิบัติการต้องรับผิดชอบ ความเจ็บปวดในลักษณะนี้จึงมิใช่เพียงการ “ไม่พูดถึงอดีต” แต่คือการยิวจรรยาบรรณรับผิดชอบในตัวเอง

งานวิจัยของเรืองसान (Ruangsang, 2019) ยังสะท้อนว่า ภาคประชาสังคมไทยพยายามผลักดันให้เกิดความรับผิดชอบของรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง แต่กลับถูกจำกัดด้วยกรอบวาทกรรมของ “ความปรองดอง” และ “การให้อภัย” ที่ถูกนำมาใช้แทนการเปิดเผยความจริงและการลงโทษผู้กระทำผิด ผลลัพธ์คือ วัฒนธรรมทางการเมืองที่รัฐไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อการใช้อำนาจรุนแรงของตนเองอย่างแท้จริง ในระบอบประชาธิปไตย ความรับผิดชอบคือหัวใจของความชอบธรรม (Legitimacy) ของอำนาจรัฐ เมื่อความเจ็บปวดแทนความจริงและการล่อนวลพ้นผิดทดแทนความยุติธรรม ประชาธิปไตยจึงค่อย ๆ กลายเป็นเพียงกลไกเชิงรูปแบบ ขาดแก่นสารด้านสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4.2 ความเจ็บปวดกับความรุนแรงซ้ำซ้อนเมื่ออดีตไม่ถูกคลี่คลาย ความรุนแรงจึงย้อนกลับมา

การไม่คลี่คลายอดีตด้วยความจริงและความยุติธรรม มิได้ทำให้ความรุนแรงยุติลง หากแต่กลับสร้างเงื่อนไขให้ความรุนแรงเกิดขึ้นในรูปแบบใหม่อย่างต่อเนื่อง งานของ TLHR (2019) วิเคราะห์ว่า ประเทศไทยได้พัฒนากลไก “การประกอบสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง” ผ่านวาทกรรมด้านความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และการป้องกันภัยต่อรัฐ ซึ่งถูกนำมาใช้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าในการสลายการชุมนุมของประชาชน

ความรุนแรงในปี 2519 มิได้ถูกทำให้เป็น “บทเรียนร่วม” ของสังคม หากแต่ถูกผลักออกจากพื้นที่ความทรงจำกระแสหลัก ทำให้รัฐสามารถใช้ตรรกะชุดเดิมในการอธิบายความรุนแรงในปี 2535, 2553, และในเหตุการณ์การสลายการชุมนุมในช่วงหลังรัฐประหาร 2557 ได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ถูกตั้งคำถามอย่างถึงราก CRCF Thailand (2025) ชี้ให้เห็นว่า แม้ภาคประชาชนจะพยายามผลักดันกระบวนการยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน (Transitional justice) มาโดยตลอด แต่รัฐกลับตอบสนองด้วยกระบวนการที่เน้น “การเปลี่ยนผ่านเชิงอำนาจ” มากกว่าการเปลี่ยนผ่านเชิงความยุติธรรม ความพยายามตั้งคณะกรรมการสอบสวนหลายครั้งจึงจบลงโดยไม่มีการเอาผิดเชิงโครงสร้างต่อผู้มีอำนาจตัวจริง

เมื่ออดีตไม่ถูกคลี่คลายอย่างแท้จริง ความเจ็บปวดและบาดแผลย่อมไม่ถูกเยียวยา และสังคมไม่เคยได้เรียนรู้จากความผิดพลาดของตนเอง ความเจ็บปวดจึงกลายเป็นเงื่อนไขที่เอื้อให้ความรุนแรงย้อนกลับมาในรูปแบบใหม่ ภายใต้วาทกรรมใหม่ แต่ด้วยโครงสร้างอำนาจเดิม ในบริบทนี้ การเมืองของความเจ็บปวดจึงมิใช่เพียงการลบอดีต หากแต่เป็นการ “คงสภาพความรุนแรงไว้ในโครงสร้าง” โดยไม่ต้องปรากฏในระดับเหตุการณ์เฉพาะหน้าเสมอไป

4.3 ความเจ็บปวดกับความเปราะบางของรัฐธรรมนูญและนิติรัฐเมื่อกฎหมายไร้พลังเมื่อความจริงไร้ที่ยืน

ในระบอบประชาธิปไตยแบบนิติรัฐ (Rule of law) กฎหมายจะมีความศักดิ์สิทธิ์ได้ก็ต่อเมื่อถูกบังคับใช้บนฐานของความจริง ความเสมอภาค และความรับผิดชอบ แต่ในสังคมที่การเมืองของความเจ็บปวดครอบงำ กฎหมายกลับถูกทำให้เป็นเพียงเครื่องมือเชิงเทคนิคที่สามารถถูกระงับ ใช้แบบเลือกปฏิบัติ หรือถูกตีความเพื่อปกป้องผู้มีอำนาจ

กรณี 6 ตุลาคม 2519 สะท้อนชัดว่า แม้รัฐธรรมนูญในยุคถัดมาจะรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น แต่กลับไม่สามารถรับประกันได้ว่าความจริงในอดีตจะได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ หรือจะนำไปสู่ความรับผิดชอบทางกฎหมายอย่างแท้จริงแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย ชี้ว่า การไม่ยอมเปิดเผยความจริงอย่างครบถ้วน ทำให้สิทธิของเหยื่อถูกทำให้ “ไร้ที่ยืน” ในระบบกฎหมาย

TLHR (2019) ยังแสดงให้เห็นว่าหลังเหตุการณ์ความรุนแรง รัฐมักเร่งสร้างกระบวนการทางกฎหมายเพื่อ “กล่อมเกลาคความชอบธรรม” ของการใช้กำลัง มากกว่าการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ รัฐธรรมนูญจึงกลายเป็นเพียงตัวบทที่สวยงาม แต่ไร้พลังในการคุ้มครองประชาชนอย่างแท้จริงในยามวิกฤต

เมื่อความจริงไม่ถูกยอมรับอย่างเป็นทางการ กฎหมายย่อมขาดฐานความชอบธรรมเชิงศีลธรรม และเมื่อกฎหมายขาดความชอบธรรม นิติรัฐก็ย่อมสั่นคลอนในระดับโครงสร้าง ประชาชนจึงไม่อาจไว้วางใจว่ากฎหมายจะยืนอยู่ข้างความเป็นธรรมในระยะยาว กล่าวโดยสรุป การเมืองของความเจ็บส่งผลกระทบต่อประชาธิปไตยไทยอย่างลึกซึ้งในอย่างน้อยสามมิติ ได้แก่ (1) การทำลายวัฒนธรรมความรับผิดชอบของรัฐ (2) การทำให้วงจรความรุนแรงทางการเมืองเกิดซ้ำอย่างไม่สิ้นสุด และ (3) การบ่อนทำลายพลังของรัฐธรรมนูญและหลักนิติรัฐในเชิงโครงสร้าง ในสังคมที่ความจริงไม่อาจถูกพูดอย่างเสรี ความยุติธรรมย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง และประชาธิปไตยย่อมดำรงอยู่ได้เพียงในเชิงรูปแบบ หากปราศจากแก่นสารของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

อย่างไรก็ดีในวรรณกรรมทางทฤษฎีและการเมืองของความทรงจำ ยังมีแนวคิดอีกสายหนึ่งที่ตั้งคำถามต่อการเปิดอดีตในทุกบริบท โดยมองว่าการรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับความรุนแรงหรือความขัดแย้งในอดีต อาจส่งผลให้ความแตกแยกทางสังคมทวีความรุนแรงขึ้น และบั่นทอนเสถียรภาพทางการเมือง แนวคิดดังกล่าวมักเน้นคุณค่าของ “ความเจ็บ” หรือการไม่พูดถึงอดีตในฐานะกลไกการประนีประนอมทางสังคม โดยเฉพาะในสังคมที่ยังเปราะบางต่อความขัดแย้ง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงวิพากษ์ แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความเจ็บดังกล่าวมีข้อจำกัดสำคัญ คือมักละเลยความไม่สมดุลของอำนาจในการกำหนดว่า “ใครมีสิทธิจำ” และ “ใครถูกบังคับให้ลืม” การรักษาความเจ็บจึงมิได้เป็นกระบวนการที่เป็นกลาง หากแต่สามารถทำหน้าที่คงไว้ซึ่งโครงสร้างอำนาจและความไม่เป็นธรรมในสังคมได้ บทความนี้จึงเห็นว่า แม้การเปิดอดีตอาจก่อให้เกิดความตึงเครียดในระยะสั้น แต่การไม่เปิดพื้นที่ให้กับความทรงจำของผู้ถูกระทำ ย่อมทำให้การปรองดองและความยุติธรรมเชิงโครงสร้างไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

5.เปรียบเทียบต่างประเทศ: ความทรงจำ ความจริง และความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน

5.1 กรณีคณะกรรมการค้นหาความจริงและการปรองดอง (Truth and Reconciliation Commission-TRC) ของแอฟริกาใต้: การเปิดพื้นที่ความจริงกับการล้างแค้น

กระบวนการ**คณะกรรมการค้นหาความจริงและการปรองดอง** ของแอฟริกาใต้ ถือเป็นหนึ่งในต้นแบบสำคัญของแนวคิด ความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน (Transitional justice) ที่พยายามสร้างดุลยภาพระหว่าง “ความจริง”, “การให้อภัย”, และ “การไม่ใช่ความรุนแรงตอบโต้” หลังการสิ้นสุดระบอบแบ่งแยกสีผิว (Apartheid) โดยหัวใจของการค้นหาความจริงและการปรองดอง คือการเปิดพื้นที่สาธารณะให้เหยื่อและผู้กระทำความผิดสามารถบอกเล่าความจริงอย่างเปิดเผยต่อสังคม (Marais, 2021) หลักการสำคัญไม่ใช่การลงโทษเชิงจารีตแบบศาลอาญา แต่เป็นการใช้ “ความจริง” เป็นเครื่องมือฟื้นฟูศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเหยื่อ และทำลายโครงสร้างการปกปิดของรัฐในอดีต

การค้นหาความจริงและการปรองดอง ของแอฟริกาใต้ยังมีลักษณะเด่นตรงที่ยอมให้มีการนิรโทษกรรมแบบมีเงื่อนไข กล่าวคือผู้กระทำความผิดสามารถพ้นโทษได้ก็ต่อเมื่อเปิดเผยความจริงทั้งหมดต่อสาธารณะ ซึ่งทำให้ “ความจริง” กลายเป็นเงื่อนไขของการอภัยไม่ใช่เครื่องมือของการลืมน (Marais, 2021) กลไกเช่นนี้ช่วยลดโอกาสของ “การล้างแค้นทางการเมือง” และเปลี่ยนทิศทางการสังคมจากวงจรการตอบโต้ ไปสู่การเผชิญหน้ากับอดีตร่วมกันอย่างมีหลักศีลธรรมรองรับ

ในระยะยาว กระบวนการการค้นหาความจริงและการปรองดอง ยังนำไปสู่การสร้าง โครงสร้างความทรงจำของสังคม (Memory infrastructure) ผ่านพิพิธภัณฑ์ อนุสรณ์สถาน งานรำลึก และหลักสูตรการศึกษา ซึ่งทำให้การละเมิดสิทธิมนุษยชนในอดีตไม่ถูกทำให้เงียบหายไปจากความทรงจำสาธารณะ (Grunebaum, 2011) แม้ TRC จะมีข้อจำกัดในด้านการเยียวยาทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมเชิงโครงสร้างที่ยังคงอยู่ แต่ในเชิง “การเมืองของความทรงจำ” แอฟริกาใต้ได้เลือกเส้นทางของ “การพูดความจริงเพื่อไม่ให้ความรุนแรงหวนกลับมาอีก”

5.2 กรณีเยอรมนีกับอดีตนาซี: การยอมรับความผิดคือฐานศักดิ์ศรีชาติใหม่

กรณีเยอรมนีหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นตัวอย่างของรัฐที่เลือก “เผชิญหน้ากับอดีตของตนเอง” อย่างเป็นระบบผ่านแนวคิดที่เรียกว่า Vergangenheitsbewältigung หรือ “การจัดการกับอดีตที่บอบช้ำ” ซึ่งครอบคลุมทั้งการดำเนินคดีอาชญากรรมสงคราม การชดเชยเหยื่อ การปฏิรูปการศึกษา และการสร้างวัฒนธรรมความทรงจำในพื้นที่สาธารณะ (Wüstenberg, 2020)

สิ่งสำคัญคือการยอมรับความผิดของรัฐเยอรมันต่ออาชญากรรมยิวคนชาติ ไม่ได้ทำให้ศักดิ์ศรีของชาติเสื่อมถอย ตรงกันข้ามกลับกลายเป็นรากฐานใหม่ของศีลธรรมทางการเมือง ที่ทำให้เยอรมนีได้รับความเชื่อถือในประชาคมโลก ว่าประเทศสามารถเรียนรู้จากความผิดพลาด และไม่ปล่อยให้ความรุนแรงเชิงอำนาจกลายเป็นเรื่องปกติอีกต่อไป (Haldemann, 2024)

ภาคประชาสังคมในเยอรมนีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อน “การเมืองของความทรงจำ” ผ่านการเรียกร้องให้เปิดเผยเอกสาร การรื้อฟื้นความจริงเกี่ยวกับ Holocaust และการตั้งคำถามต่อรัฐอย่างต่อเนื่อง (Wüstenberg, 2020) ความทรงจำจึงไม่ใช่เรื่องของรัฐฝ่ายเดียว แต่เป็นพื้นที่ของการต่อสู้เชิงศีลธรรมในสังคม ซึ่งนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบ (Culture of accountability) อย่างยั่งยืนอย่างไรก็ตาม งานศึกษาร่วมสมัย

ยังเตือนว่า แม้เยอรมนีจะประสบความสำเร็จอย่างสูงในการจัดการอดีต แต่ “การเมืองของความทรงจำ” ก็ยังคงเป็นสนามต่อสู้ โดยเฉพาะเมื่อกระแสการเมืองชาตินิยมขจัดพยายามบิดเบือนหรือลดทอนความรุนแรงของอดีตนาซี (Berghof Foundation, 2022) สิ่งนี้สะท้อนว่า “การจำ” ต้องอาศัยการปกป้องอย่างต่อเนื่อง มิใช่ความสำเร็จถาวร

5.3 บทเรียนที่สังคมไทยยังไม่เรียนรู้: ไทยเลือก “ลืมเพื่อสงบ” โลกเลือก “จำเพื่อไม่ให้ซ้ำ”

เมื่อเปรียบเทียบกับแอฟริกาใต้และเยอรมนี จะเห็นว่าสังคมไทยเลือกเส้นทางที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ไทยมักใช้ยุทธศาสตร์ “ลืมเพื่อความสะดวก” ผ่านการนิรโทษกรรม การไม่เปิดเผยความจริงอย่างเป็นระบบ และการลดทอนความรุนแรงในอดีตให้กลายเป็น “เหตุการณ์เฉพาะหน้า” แทนที่จะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของอำนาจรัฐ ซึ่งแตกต่างจากตรรกะของความยุติธรรมเปลี่ยนผ่าน (Transitional justice) แบบสากลที่ถือว่า “สันติภาพที่ไม่ยืนอยู่บนความจริง คือสันติภาพที่เปราะบาง”

บทเรียนจากแอฟริกาใต้ชี้ว่า ความจริงไม่ใช่ภัยต่อความสงบ หากแต่เป็นเงื่อนไขของความปรองดองที่ยั่งยืน (Marais, 2021; Grunebaum, 2011) ขณะที่บทเรียนจากเยอรมนียืนยันว่า การยอมรับความผิดในอดีตสามารถกลายเป็นฐานศักดิ์ศรีใหม่ของชาติได้ (Haldemann, 2024; Wüstenberg, 2020) ทว่าในกรณีไทย “ความทรงจำทางการเมือง” กลับถูกทำให้เป็นเรื่องต้องห้าม หรือถูกผลักให้เป็นความขัดแย้งเฉพาะกลุ่ม มากกว่าปัญหาศีลธรรมร่วมของสังคมทั้งระบบ

นอกจากนี้บทเรียนจากยุโรปยังสะท้อนว่า หากรัฐไม่สร้างโครงสร้างการคุ้มครองความทรงจำอย่างเป็นระบบ ความทรงจำก็อาจถูกบิดเบือนหรือครอบงำโดยอุดมการณ์ทางการเมืองแบบสุดโต่งได้ (Berghof Foundation, 2022) ซึ่งในบริบทไทย ความเสี่ยงนี้ยิ่งทวีความรุนแรง เมื่อ “ความเงียบ” กลายเป็นบรรทัดฐานทางการเมือง และการตั้งคำถามต่ออดีตถูกเชื่อมโยงกับความผิดทางศีลธรรมหรือความมั่นคงของรัฐ ในเชิงสังเคราะห์ บทเรียนสำคัญที่สุดจากการเปรียบเทียบคือ สังคมที่เลือก “จำเพื่อไม่ให้ซ้ำ” จะมีต้นทุนในระยะสั้น แต่ได้รับเสถียรภาพทางศีลธรรมในระยะยาว ขณะที่สังคมที่เลือก “ลืมเพื่อความสะดวก” อาจดูสงบในระยะสั้น แต่กำลังสะสมเงื่อนไขของความรุนแรงซ้ำซ้อนในอนาคต บทเรียนนี้ชี้ให้เห็นว่า การเมืองของความเงียบในสังคมไทยมิใช่เพียงปัญหาทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นอุปสรรคเชิงโครงสร้างต่อประชาธิปไตยและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระยะยาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สรุป

บทความเรื่องความทรงจำร่วมกับการเมืองของความเงียบ: บาดแผลทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทยร่วมสมัยได้แสดงให้เห็นว่า “ความเงียบ” มิได้เป็นเพียงสภาวะทางวัฒนธรรม หากแต่เป็น กลไกทางอำนาจ ที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างการเมือง กฎหมาย และความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ความเงียบถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเลี่ยงความรับผิดชอบ ปิดบังความจริง และตัดตอนความยุติธรรม โดยเฉพาะในบริบทของความรุนแรงทางการเมืองและการละเมิดสิทธิมนุษยชน ผลการวิเคราะห์ ชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการของความทรงจำและความเงียบ

ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยดำเนินไปภายใต้ตรรกะ “ลืมหืมเพื่อความสงบ” มากกว่าการเผชิญหน้ากับอดีตอย่างตรงไปตรงมา ส่งผลให้ความรุนแรงไม่เคยถูกคลี่คลายในเชิงโครงสร้าง และผลิตซ้ำในรูปแบบใหม่อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่แสดงให้เห็นว่า การเมืองของความเจ็บได้บ่อนทำลายทั้งวัฒนธรรมความรับผิดชอบ วงจรความยุติธรรม และความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญและหลักนิติรัฐ จนทำให้กฎหมายกลายเป็นเพียงเครื่องมือเชิงพิธีกรรมที่ไม่สามารถคุ้มครองความจริงและศักดิ์ศรีของประชาชนได้อย่างแท้จริง เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาต่างประเทศ โดยเฉพาะแอฟริกาใต้และเยอรมนี พบว่าสังคมที่เลือก “เผชิญหน้ากับอดีต” ผ่านกลไกความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน การเปิดเผยความจริง และการสร้างวัฒนธรรมความทรงจำ สามารถเปลี่ยนอดีตอันบอบช้ำให้กลายเป็นฐานศีลธรรมใหม่ของรัฐและสังคมได้ ในทางกลับกัน สังคมไทยที่ยังเลือกเส้นทาง “ลืมหืมเพื่อสงบ” กำลังสะสมต้นทุนทางศีลธรรมและการเมืองไว้กับอนาคต โดยยังไม่สามารถตัดวงจรของความรุนแรงและการละเมิดสิทธิได้อย่างแท้จริง

ในภาพรวมบทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาความเจ็บในสังคมไทยไม่ใช่ปัญหาทางวัฒนธรรมเพียงลำพัง แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของอำนาจ ความยุติธรรม และประชาธิปไตย หากสังคมไทยยังไม่สามารถเปลี่ยน “ความเจ็บ” ให้เป็น “ความจริง” และ “ความทรงจำร่วม” ได้ ความเปราะบางของประชาธิปไตยไทยจะยังคงดำรงอยู่ต่อไปอย่างยากจะหลีกเลี่ยง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาทั้งหมด สามารถสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงโครงสร้างได้อย่างน้อย 5 ประการ ดังนี้

1) การจัดตั้งกลไกความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่านในบริบทไทยอย่างเป็นทางการ

รัฐไทยควรพิจารณาจัดตั้งกลไกเฉพาะด้านความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของคณะกรรมการความจริง (Truth Commission) หรือองค์กรอิสระด้านความทรงจำและความยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความรุนแรงทางการเมืองอย่างเป็นระบบ ภายใต้หลักการคุ้มครองเหยื่อและพยาน และไม่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่งโดยตรง

2) การปฏิรูประบบกฎหมายให้ยึดโยงกับความจริงและความทรงจำทางสังคม

ควรยุติการใช้ “กฎหมายลอบอดีต” ในลักษณะนิรโทษกรรมแบบเหมารวมที่ตัดตอนความยุติธรรม และหันมาใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการเปิดเผยความจริง คุ้มครองผู้เสียหาย และสร้างหลักประกันว่าจะไม่เกิดการกระทำเช่นนั้นซ้ำอีก (Guarantee of non-recurrence)

3) การสร้างวัฒนธรรมความทรงจำผ่านการศึกษาและพื้นที่สาธารณะ

รัฐควรส่งเสริมให้ประวัติศาสตร์ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรการศึกษา พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ และพื้นที่ความทรงจำร่วม เพื่อเปลี่ยนความทรงจำจาก “เรื่องต้องห้าม” ให้เป็น “บทเรียนร่วม” ของสังคม โดยเน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเหยื่อเป็นศูนย์กลาง

4) การคุ้มครองเสรีภาพในการตั้งคำถามต่ออดีต

เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ประวัติศาสตร์และอำนาจรัฐในอดีตต้องได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในทางกฎหมาย ทางนโยบาย และในระดับวัฒนธรรมการเมือง เพื่อให้การรื้อฟื้นความทรงจำไม่ถูกตีตราเป็นภัยต่อความมั่นคงหรือศีลธรรมของชาติ

5) การเปลี่ยนกรอบคิดจาก “ความปรองดองเชิงเงียบ” สู่ “ความปรองดองเชิงความจริง”

สังคมไทยจำเป็นต้องเปลี่ยนกรอบคิดของการปรองดอง จากการหลีกเลี่ยงความจริงเพื่อรักษาความสงบชั่วคราว ไปสู่การยอมรับความจริงในฐานะเงื่อนไขของสันติภาพที่ยั่งยืน มิฉะนั้น ความปรองดองที่ปราศจากความจริงจะเป็นเพียงการกดทับความขัดแย้งไว้ใต้พรม และรอวันปะทุขึ้นอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

- Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N. J., & Sztompka, P. (2004). *Cultural Trauma and Collective Identity*. University of California Press.
- Amnesty International Thailand. (2024). สิทธิมนุษยชนถูกละเมิดอย่างไรใน 6 ตุลา. แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย.
- Araújo, M. P. N., & dos Santos, M. S. (2009). *History, Memory and Forgetting: Political Implications*. RCCS Annual Review, (1). <https://doi.org/10.4000/rccsar.157>
- Siddhi-Issara Foundation . (2024). *Revolutionary Objects: An Archive to Keep the Conversation Going*. Siddhi-Issara Foundation. <https://sis.or.th/en/revolutionary-objects/>
- Araújo, M. P. N., & dos Santos, M. S. (2009). *History, Memory and Forgetting: Political Implications*. RCCS Annual Review.
- Assmann, J. (2011). *Cultural Memory and Early Civilization*. Cambridge University Press.
- Bangkok Biz News. (2020, October 6). ‘6 ตุลา’ ของคนรุ่นหลัง: การเมืองที่เราไม่ได้ลืม.
- Berghof Foundation & Global Learning Hub for Transitional Justice and Reconciliation. (2022). *The rise of far-right memory politics: A global perspective*. Policy Brief.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press.
- Chanrochanakit, P. (2025). The politics of monuments: Fighting over remembering and forced-forgetting in Thailand. Conference paper, Ca’ Foscari University of Venice.
- Connerton, P. (1989). *How Societies Remember*. Cambridge University Press.
- Crawford, A. (2025). *Banal revolutionary objects: Counter-memory and the materialization of*

- Khana Ratsadon in Thailand*. Modern Asian Studies.
<https://doi.org/10.1017/S0026749X25101522>
- CRCF Thailand. (2025, October 6). 6 ตุลาคม 2519 กับความเป็นธรรมที่พยายาม “เปลี่ยน” แต่ไม่เคย “ผ่าน”.
- Eyerman, R. (2001). *Cultural Trauma: Slavery and the Formation of African American Identity*. Cambridge University Press.
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction*. Pantheon Books.
- Grunebaum, H. (Ed.). (2011). *Memorializing the past: Everyday life in South Africa after the Truth and Reconciliation Commission*. Routledge.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. University of Chicago Press.
- Haldemann, F. (2024). Transitional justice and the legacy of the Second World War. *International Journal of Transitional Justice*, 18(2), 337–356.
- iLaw. (2020, October 5). ถอดบทเรียน “6 ตุลา” การเติบโตและถดถอยของประชาธิปไตย. iLaw.
- Marais, A. (2021). Reflections on the work of the Truth and Reconciliation Commission in South Africa: Memory, counter-memory and restorative justice. In *Just memories: Remembrance and restoration in the aftermath of political violence*. Cambridge University Press.
- Musikawong, S. (2006). Thai democracy and the October (1973–1976) events. *Inter-Asia Cultural Studies*, 7(4), 713–716.
- Ruangsan, N. (2019). The role of civil society in promoting state accountability: A case study of the October 6, 1976 massacre. *Conflict and Peace Studies Journal*.
- Ruangsan, N. (2019). The role of civil society in promoting state accountability: A case study of the October 6, 1976 massacre. *Conflict and Peace Studies Journal*.
- Thai Lawyers for Human Rights (TLHR). (2019). การประกอบสร้างความชอบธรรมแก่ “ความรุนแรง”: ในกรณีการสลายการชุมนุมของประเทศไทย.
- Turingan, G. (2024). The stories of construction and contention: The 14th of October 1973 memorial and the 2020 student movement in Thailand. *Asian Review*, 37(1), 85–107.
- Winichakul, T. (2020). *Moments of silence: The unforgetting of the October 6, 1976 massacre in Bangkok*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Wüstenberg, J. (2010). The politics of memory and forgetting after WWII Germany. Working paper / research article.

Wüstenberg, J. (2020). *Civil society and memory in postwar Germany*. Cambridge University Press.

Zackari, K. H. (2021). Photography in the history of the 14 October 1973 and the 6 October 1976 events in Thailand. *South East Asia Research*, 29(2), 1–21.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความ

รายละเอียดขั้นตอนการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ประกอบด้วย

1. การพิจารณาบทความเบื้องต้น โดยกองบรรณาธิการ

เมื่อได้รับบทความจากผู้เสนอบทความ วารสารจะดำเนินการส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาเบื้องต้น ต่อมาการเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบรูปแบบบทความ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และผลการวิจัย ความชัดเจนของเนื้อหา ความถูกต้องตามหลักวิชาการ รูปแบบการเขียนอ้างอิง รวมถึงความซ้ำ/ซ้ำซ้อนเบื้องต้นของเนื้อหาในบทความ (Duplications/Plagiarism) หากบทความมีรูปแบบไม่เป็นไปตามกำหนด หรือมีความซ้ำ/ซ้ำซ้อน กองบรรณาธิการจะไม่รับบทความดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

2. การพิจารณาบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2-3 ท่านในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) บทความที่ผ่านการพิจารณาคัดเลือกเบื้องต้นแล้ว กองบรรณาธิการจะเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ 2-3 ท่าน เพื่อพิจารณาบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาจะไม่อยู่ในสังกัดเดียวกันกับผู้เสนอบทความ ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

3. การปรับแก้ไขบทความ

เมื่อได้รับผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิครบแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งผลการพิจารณาให้กับผู้เสนอบทความในช่องทางใดช่องทางหนึ่งในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่นผ่าน E-mail เพื่อให้ผู้แต่งปรับแก้ไขซึ่งบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์จะต้องมีผลการประเมินเป็น “เห็นสมควรให้ตีพิมพ์เผยแพร่” หรือ “ให้ตีพิมพ์โดยมีการแก้ไขปรับปรุง” จากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน ส่วนที่ผู้แต่งปรับปรุงแก้ไขให้ทำการเน้น(Highlight)หรือเปลี่ยนสีตัวอักษรเป็นสีอื่นเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับก่อนการแก้ไข

4. การพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความหลังจากผู้เสนอบทความปรับแก้ไข โดยบรรณาธิการ

เมื่อผู้เสนอบทความปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งบทความที่ปรับแก้ไขส่งให้บรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของบทความ และความครบถ้วนของการแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. การออกใบตอบรับ และการตีพิมพ์บทความ

เมื่อกองบรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความแล้ว และเห็นสมควรให้ออกใบตอบรับและ

ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ วารสารจะดำเนินการออกใบตอบรับ และนำบทความตีพิมพ์เผยแพร่บนเว็บไซต์ของวารสารต่อไป

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารควรจะมีเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางสังคมศาสตร์หรือเกี่ยวเนื่องกับสังคมศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับสังคม และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

วารสารได้กำหนดการตรวจความซ้ำซ้อนของผลงานที่จะส่งเข้าตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยการใช้โปรแกรม CopyCat ของเว็บ Thaijo ในระดับ ไม่เกิน 20% สำหรับบทความทั้งหมด

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “ภาพที่” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษใต้ภาพ และ “ตารางที่” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วยหมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วนคำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ระหว่าง 8-15 หน้า

1.5 การตั้งค่าน้ำกระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.5 หัวข้อย่อยใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 หนา

1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคั่นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel.ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง 250-400 คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น 1 บรรทัด หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์

ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นตั้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.2.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.2.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง (ถ้ามี) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.2.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.2.6 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.2.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.2.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)

2.2.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3 บทความปริทัศน์ (Review Articles) ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียดบทวนบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่บทวนโดยบทวน จัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่อ้างถึง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นมา อย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

3. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์มากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่

<mailto:https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf>

-สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่

<mailto:https://www.nupress.grad.nu.ac.th/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A1/>

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf

4.การส่งต้นฉบับ

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อ ดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5.ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSK มาตรฐานบทความภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial มาตรฐานบทความภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่ง

จะต้องส่งบทความทางระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) โดยไม่ต้องแนบ “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์”

หากส่งในช่องทางอื่นต้องส่งบทความพร้อมทั้งส่ง “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสาร

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองขอขยายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1 กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอฟผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้วให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ส่งกลับทางอีเมลภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร ทางอีเมล

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1 กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ

5. จริยธรรม

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมและมนุษยศาสตร์(Publication Ethics)วารสาร ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้

(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <https://publicationethics.org/>)

1. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ

1. ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสาร สังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ

2. ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3. ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แก้ไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับอันจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน

4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

5. ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไปเด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่าบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอนบทความนั้นออกทันที

6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที

7. ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของบทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้

8. ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรืออาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ

9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

10. ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีความรู้ หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4.หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5.ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรมีการพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6.ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7.เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3.จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

1.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ

2.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้พิมพ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีผลกระทบด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ

3.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น

4.บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

5.บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และ

หากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด

8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้แนะว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผิดไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด

ติดต่อ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1หมู่9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicosocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ก: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา